

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

Інститут Електроенергетики

Електротехнічний факультет

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента

Педякшової Марії Валеріївни

академічної групи

035м-19в

спеціальності

035 Філологія

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

на тему: Особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни _____
«Педагогічна психологія»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Нестерова О.Ю			
розділів:				
1.				
2.				
Рецензент	доц. Бердник Л.В.			
Нормоконтролер	доц. Черник О. О.			

Дніпро
2020

ЗАТВЕРДЖЕНО:

завідувач кафедри
перекладу

_____ (підпис)

_____ (прізвище, ініціали)

«_____» _____ 2020 року

**ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр**

студенту Педякшової М.В академічної групи 035-19в
(прізвище та ініціали) (шифр)

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури
(переклад включно), перша – англійська»

на тему: Особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія»

затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від

Розділ	Зміст	Термін виконання
Розділ 1	<i>Проаналізувати наукові точки зору з питання організації самостійної роботи студентів закладів вищої освіти</i>	14.10.2020
Розділ 2	<i>Описати особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія»</i>	5.12.2020

Завдання видано

_____ (підпис керівника)

Нестерова О.Ю

(прізвище, ініціали)

Дата видачі 01.10.2020

Дата подання до екзаменаційної комісії 01.12.2020

Прийнято до виконання

_____ (підпис студента)

Педякшова М.В

(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ НАУКОВИХ ТОЧОК ЗОРУ З ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ	6
1.1 Визначення самостійної роботи та її роль в навчальному процесі	6
1.2 Види самостійної роботи	18
1.3 Організація самостійної роботи у вищих закладах закордоном.....	31
Висновки до 1 розділу	40
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»	43
2.1 Педагогічна психологія як предмет.....	43
2.2 Класифікація методів дослідження педагогічної психології.....	53
2.3 Система завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія»	62
Висновки до 2 розділу	76
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	83
ДОДАТОК	89

ВСТУП

Актуальність теми. На сьогоднішній день самостійна робота є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу. У сучасному світі стає очевидним, що суспільству потрібні висококваліфіковані фахівці з активною професійною та життєвою позицією, здатні не тільки адаптуватися у глобальному світі, але й займати провідне місце в ньому. У новій навчальній парадигмі студент від пасивного споживача знань повинен стати активним суб'єктом, здатним самостійно вирішувати проблеми, знаходячи ефективні шляхи їх досягнення. Самостійна робота студентів - це не просто форма навчального процесу, вона трансформується в її цілісну основу. Тому розгляд суті та змісту самостійної роботи у вищих навчальних закладах та формування пізнавальної самостійності у навчанні студентів є актуальним питанням і потребує детального аналізу та дослідження.

Різні аспекти дослідження самостійної роботи висвітлено у працях Алексюка А.Л., Бабанського Ю.В., Бондаря В.І., Дяченко М.Л., Козакова В.А., Лернера І.Я., Мороза О.Г., Підкасистого П.І., Сластьоніна В.Д., Спіріна Т.П., Сущенко А.Г., Шкіля М.Л., Ярошенко М.Д. Проте актуальними залишаються дослідження, що концентруються на питаннях створення ефективних систем організації самостійної роботи здобувачів вищої освіти з окремих дисциплін, що входять до освітніх програм.

Об'єкт дослідження. Організація самостійної роботи студентів.

Предмет дослідження. Особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія».

Мета роботи. Описати особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія».

Завдання дослідження:

1. Проаналізувати наукові точки зору з питання організації самостійної роботи студентів закладів вищої освіти.

2. Описати основні проблеми організації самостійної роботи у дистанційному навчанні.
3. Розробити систему завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія»

Методи дослідження: Виконання завдань роботи та досягнення мети дослідження забезпечується використанням таких методів, як аналіз наукової літератури, порівняльний метод, метод самоаналізу.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що було описано специфіку організації самостійної роботи з дисципліни «Педагогічна психологія» здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня відповідно до забезпечення принципів індивідуалізації навчання.

Практичне значення роботи полягає що отримані результати та розроблені підходи до організації самостійної роботи здобувачів освіти бакалаврського рівня можуть бути використані у навчальному процесі при вивченні дисциплін «Педагогічна психологія» та «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов», а також при розробці навчальних посібників та методичних вказівок із названих дисциплін, зокрема в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання.

Апробація результатів дослідження. Основні результати роботи обговорювалися на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Майбутній науковець – 2020», за результатами доповіді було надруковано тези «Theoretical Basis of Monitoring of Student's Independent Study» опубліковано в збірнику конференції.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, теоретичного та практичного, в яких виділено підрозділи; висновків до кожного з розділів та загальних висновків до роботи, списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1.

АНАЛІЗ НАУКОВИХ ТОЧОК ЗОРУ З ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

1.1 Визначення самостійної роботи та її роль в навчальному процесі

Реалії сучасного світу вимагають нових підходів до професійного формування особистості, що дозволяє студентам адаптуватися до постійно мінливого суспільства в процесі професійної підготовки. Цей соціальний порядок суспільства вносить зміни в систему освіти, пріоритет якої орієнтований на саморозвиток, самовиховання та самореалізацію особистості майбутнього фахівця.

Самостійна робота – це вид розумової діяльності, за якої студент самостійно (без сторонньої допомоги) опрацьовує практичне питання, тему, вирішує задачу або виконує завдання на основі знань, отриманих з підручників, книг, на лекціях, практичних або лабораторних заняттях.

В основному фахівці тлумачать поняття «самостійної роботи» як:

1. Форму організації навчального процесу [43, 162];
2. Метод навчання [40, 186];
3. Засіб навчання [46, 112];
4. Специфічний вид навчально-пізнавальної діяльності [45, 304].

«Розвиток і освіта ні одній людині не можуть бути дані або повідомлені. Усяк, хто бажає до них прилучитися, повинен досягнути цього власною діяльністю, власними силами, власним напруженням» [58,105].

Самостійна робота є невід’ємною складовою навчально-виховного процесу.

У сучасному світі стає очевидним, що суспільству потрібні висококваліфіковані фахівці з активною професійною та життєвою позицією,

здатні не тільки адаптуватися у глобальному світі, але й займати провідне місце в ньому. Тому спеціальні завдання, пов'язані з формуванням майбутніх фахівців, що мають як професійні, так і культурні компетенції та бажання самовдосконалюватися, стоять перед вищою освітою.

Безперечно, для досягнення цієї мети неможливо обмежитися переглядом методологічними підходами, що наближаються до процесу викладання у ВНЗ та використання сучасних технологій. Вирішення цієї проблеми потребує спочатку зміни концептуальних принципів навчання, оскільки формування творчої самосвідомості навряд чи може бути здійснено шляхом традиційного надання знань. У новій навчальній парадигмі учень від пасивного споживача знань повинен стати активним суб'єктом, здатним самостійно вирішувати проблеми, знаходячи ефективні шляхи їх досягнення. У цьому баченні навчального процесу в університеті самостійна робота студентів – це не просто форма навчального процесу, вона трансформується в її цілісну основу.

Тому розгляд суті та змісту самостійної роботи у вищих навчальних закладах, формування пізнавальної самостійності у навчанні мови студентів є актуальним питанням і потребує детального аналізу та дослідження.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є:

1. поглиблення і розширювання отриманих знань;
2. систематизація і закріплення книжкових знань і практичних навичок;
3. розвиток пізнавальних здібностей та активності студентів;
4. розвиток дослідницьких навичок;
5. формування здібностей до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації. [17,15];

Слід зазначити, що самостійна робота учнів, будучи важливою складовою навчального процесу, вимагає оптимальних умов організації та ефективної реалізації. На думку Бойко Н. І, постійна оптимізація самостійної

роботи студентів дозволяє активізувати процес пізнання та знайти нові шляхи самовдосконалення студента [10, 23].

Безперечно, починати дослідження слід з детального розгляду значень таких понять, як «самостійна робота», «самостійність», аналізуючи численні точки зору та бачення, засновані на різних концептуальних підходах.

Так, у Новому словнику методичних термінів та понять сказано, що самостійна робота є невід'ємною обов'язковою ланкою процесу навчання, що передбачає індивідуальну роботу студента відповідно до постановки викладача чи підручника, програми навчання. Завдання, призначені для самостійної роботи, повинні носити активний та творчий характер; стимулювати пошук самостійних рішень, при цьому набуття необхідних навичок є обов'язковою умовою розвитку самоосвіти [2, 448].

У словнику термінів із загальної та соціальної педагогіки самостійна робота трактується, як вид навчальної діяльності, де студент передбачає певний рівень самостійності у всіх її структурних компонентах від підняття проблеми до здійснення контролю, самоконтролю та корекції, перехід від найпростіших видів роботи до більш складних, що носять пошуковий характер. Самостійна робота як засіб формування пізнавальних можливостей студента повинна бути спрямована на постійне навчання [4, 775];

У методах навчання під терміном самостійної роботи розуміють різні типи індивідуальних та групових занять учнів у процесі аудиторних та позакласних занять. Концепція самостійної роботи, на думку дослідників, включає пошук необхідної інформації, здобуття знань та її використання для вирішення навчальних, наукових та професійних завдань. Припускаючи діяльність, яка спрямована на самонавчання учня, самостійна робота передбачає втілення різних завдань виховного, продуктивного, дослідницького та самовиховного характеру, виступаючи засобом оволодіння системою професійних знань, методами пізнавальної та професійної діяльності тощо. та формування навичок творчої діяльності [3, 368].

Далі розглянемо значення «самостійність». У педагогічному енциклопедичному словнику це поняття розкривається як «одна з провідних якостей особистості, що виражається у здатності ставити для себе цілі та досягати їх самостійно». Самостійність означає відповідальне ставлення до дій, здатність свідомо діяти в будь-яких умовах, приймати нетрадиційні рішення [8, 14].

У тлумачному словнику самостійність трактується як уміння діяти без сторонньої допомоги або керівництва [15, 509]. У словнику практичної психології значення поняття трактується як «узагальнена особистісна риса, яка виявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці та почутті особистої відповідальності за свою діяльність та поведінку».

На думку дослідників, самостійність особистості пов'язана з активною роботою думки, почуттів і волі. Це співвідношення двояке:

1. розвиток когнітивних та емоційно-вольових процесів є необхідною умовою незалежного судження та дії;
2. гармонія під час незалежних заходів суджень та дій зміцнюється та формує здатність не тільки приймати свідомо мотивовані дії, але й забезпечувати успішне виконання прийнятих рішень, незважаючи на можливі труднощі [20, 29].

Вчені А. Г. Асмолов та А. В. Петровський розглядають творчу автономію як особливу якість особистості, набуту людиною в соціокультурному середовищі в процесі спільної діяльності [4, 768].

Детально розглядаючи значення цієї концепції в науковій літературі, ми виявили, що поняття самостійності трактує по-різному: одна група фахівців визначає її широко, як інтегративне вираження різноманітних якостей особистості; інша група вчених дає більш конкретне визначення самостійності. Після першої групи вчених ми погоджуємося з тим, що самостійність є інтегративною властивістю особистості, проте в цілому таке бачення не відображає всіх специфіку цього явища в певних видах діяльності. Друга група дослідників детально розглядає це явище, що

дозволяє визначити етапи формування цієї якості, розглянути його конкретні прояви в певній діяльності.

На основі узагальнення та аналізу основних понять, наведених у науковій літературі, можна зробити висновок, що самостійність є основою самостійної пізнавальної діяльності. Отже, процес організації самостійної роботи студентів насамперед повинен бути спрямований на формування творчої самостійності, що призводить до свідомого засвоєння знань.

Стаття 43 Закону України «Про вищу освіту» відмічає: «навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах: навчальні заняття; самостійна робота; практична підготовка; контрольні заходи». Самостійна робота – це різноманітні види індивідуальної і колективної діяльності студентів, які вони здійснюють на навчальних заняттях або в позааудиторний час за завданнями викладача, під його керівництвом, але без його безпосередньої участі [47, 1].

Розглядаючи самостійну роботу з цих позицій, вчений Н. Г. Дарі виділяє такі ознаки:

1. відсутність прямої допомоги ззовні;
2. опора на власні знання, вміння, переконання, життєвий досвід, світогляд, їх використання у вирішенні питання та вирішення його по-різному, вираження особистих стосунків, виклад власних міркувань, ініціативи, творчості;
3. зміст роботи – має бути навчальним, логічним та мати важливе значення, щоб збагачувати студента [25, 34].

На основі досліджень вчених слід визнати, що самостійна робота сприяє розвитку рівня самостійності студентів, може бути чотирьох типів:

1. відтворення, формування навичок, запам'ятовування методів діяльності в конкретних ситуаціях;
2. реконструктивна-мінливість, що дозволяє інтелектуально переносити знання в типових ситуаціях, аналізувати, створювати умови для розвитку розумової діяльності та пізнавальної діяльності;

3. евристичні, сприяють формуванню творчої особистості учнів, узагальнення та систематизація набутих знань, перенесення їх у нестандартні ситуації;
4. творчі, що дозволяють студентам здобувати абсолютно нові знання, закріпити навички самостійного пошуку знань [31, 76].

Під час організації самостійної роботи необхідно враховувати, що включення до самостійної діяльності студентів має відбуватися поетапно.

На думку експертів, існує три етапи, кожен з яких характеризується визначеними цілями та завданнями.

Перший етап – вироблення позитивної мотивації учнів до прояву їх зацікавленість у самостійній роботі, у розумінні їх сутності самоосвітньої здатності, розкритті методів самоосвіти.

Другий етап – спрямований на формування навичок самостійної роботи і базується на максимальному зануренні учнів у роботу з інформацією, мобілізації та активізації внутрішніх ресурсів учнів, усвідомленому та цілеспрямованому добуванні та породженні суб'єктивно нових знань.

Третій етап – оволодіння творчою та рефлексійною діяльністю, спрямованою на вдосконалення навичок самостійної роботи як однієї з умов розвитку самоосвіти, самовдосконалення.

Самостійна робота сприяє формуванню інтелектуальних та творчих якостей, необхідних майбутньому спеціалістові. Вона виховує потребу постійного поповнення своїх знань, прагнення до самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організованості й ініціативи. У наукових працях з педагогіки та психології вищої школи проблемам організації самостійної роботи студентів також відводиться належне місце. Так, Л.В. Чижевська вважає, що ступінь самостійності під час виконання відповідних завдань є критерієм оцінки розвитку інтелектуальних вмінь студентів [45,65].

Але практика організації самостійної роботи у вивченні облікових дисциплін потребує подальшого вдосконалення. Проблеми організації самостійної роботи різнобічно висвітлюються в працях Алексюка

А.Л., Бабанського Ю.В., Бондаря В.І., Дяченко М.Л., Козакова В.А., Лернера І.Я., Мороза О.Г., Підкасистого П.І., Сластьоніна В.Д., Спіріна Т.П., Сущенко А.Г., Шкіля М.Л., Ярошенко М.Д.. та ін. Аналізуючи досвід роботи зі студентами, особливо на перших та других курсів, можна виділити такі основні проблеми з організації ефективної самостійної роботи:

1. Невміння працювати самостійно: виділяти основне та другорядне, шукати додаткові джерела інформації, презентувати свою роботу.
2. Відсутність установки на самостійну роботу (самостійне опрацювання навчального матеріалу);
3. Неусвідомленість змісту завдань, що пропонуються для самостійного вивчення та опрацювання;
4. Байдуже (індиферентне) ставлення студентів до організації самостійної роботи та розвитку особистісних професійно-значущих якостей;
5. Зниження чи відсутність мотивації самостійної навчальної діяльності;
6. Відсутність систематичного (постійного) контролю з боку викладача за виконанням навчальних завдань;
7. Відсутність чіткого плану роботи з боку викладача (студента спочатку треба навчити самостійно працювати) та неорганізованість роботи (хаотичний характер) з боку студента;
8. Одноманітність та неефективність запропонованих завдань;
9. Недостатнє матеріально-технічне забезпечення роботи;
10. Недостатнє методичне забезпечення (відсутність методичних рекомендацій, посібників, списків основної та допоміжної літератури з запропонованої теми) [10, 129; 35, 65].

Оскільки на сьогоднішній день на самостійну роботу відводиться близько половини навчального навантаження, вона вимагає подвійної уваги до її планування, виконання та контролю. Тому організація самостійної роботи студентів має бути підпорядкована певним правилам. Ознайомлення з

подібного роду роботою, її правилами та вимогами. Це найперше стосується першокурсників, але не лише їх. На першому вступному занятті викладач повинен пояснити суть своїх вимог до організації та виконання самостійної роботи всім студентам, незалежно від курсу та досвіду їх роботи. Найважче звичайно з першокурсниками. Студентам першого курсу потрібно адаптуватися до самостійної навчальної роботи.

Тому вони мають пристосуватися до умов життя і діяльності у вищому навчальному закладі. Для цього тут необхідна цілеспрямована педагогічна допомога науково-педагогічних працівників. Це, насамперед, уважне ставлення до студента, який відчуває психологічний дискомфорт, незручність, ніяковість, невпевненість. З одного боку, такі студенти відчувають соціальні, психологічні труднощі (зміна місця мешкання, нові умови життя, спілкування зі значним колом нових людей, необхідність самостійно вести свій бюджет, влаштовувати власний побут, звикати до нового режиму і розпорядку дня), а з іншого – педагогічні (збільшене навчальне навантаження та підвищені вимоги до знань, умінь та навичок в порівнянні із школою).

Розвиток установки на самостійну роботу та мотивація навчальної діяльності грає важливу роль у формуванні роботи та діяльності студентів. Установка відчутно впливає на характер і результати діяльності студентів, сприяє підвищенню ефективності дій, активізує мислення, пам'ять, робить сприйняття точнішим, увагу зосередженою, спрямованою на об'єкт пізнання. Студент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі [34,105].

Мотивація – система мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки. Мотивами можуть бути: уявлення й ідеї, почуття й переживання, що виражають матеріальні або духовні потреби людини. Одну і ту ж саму діяльність можливо здійснювати з різних мотивів. Значення мотивів для поведінки, діяльності і формування особистості дуже велике.

Самостійне мотивування й обґрунтування дій, здатність вбачати об'єктивну основу власних вчинків і приймати адекватні рішення, складати програму дій, виробляється внаслідок формування досвіду особистості, критичного оцінювання зовнішніх впливів і власних можливостей. Крім того, самостійна особистість обирає поставлені перед собою цілі щодо власного способу вирішення педагогічних задач, тобто проявляє ініціативу і має потребу приймати і реалізувати власні рішення. І що дуже важливо – після прийняття рішень самостійна особистість готова нести відповідальність за практичне втілення, тобто за свої дії, в основі яких є впевненість у їх правильності та своєчасності. Водночас така особистість здатна визнавати свої помилки, якщо дійсність свідчить про те, що вона врахувала не всі обставини, чинники, факти у процесі прийняття рішень. На підставі самокритичного аналізу, рефлексії студент приймає все більш адекватні рішення, що ведуть до розв'язання проблеми [11,65].

Стосовно ж мотивації, то найсильнішим мотивуючим фактором є підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. Є також низка внутрішніх чинників, що сприяють активізації самостійної роботи. Серед них можна виділити наступні:

1. Корисність виконуваної роботи;
2. Участь студентів у творчій діяльності, участь в олімпіадах з навчальних дисциплін, конкурсах;
3. Рейтинг студентів;
4. Заохочення за успіхи у навчанні та творчій діяльності (стипендії, преміювання, заохочувальні бали) та санкції за погане навчання;
5. Індивідуалізація завдань, що виконуються як в аудиторії, так і поза нею, постійне їх оновлення.

Сильним мотиваційним чинником є також особистість викладача. Систематичність, безперервність та послідовність в роботі з боку студента. Тривала перерва у роботі з навчальним матеріалом негативно впливає на засвоєння знань, спричиняє втрату логічного зв'язку з раніше вивченим. Не

систематичність самостійної роботи унеможлиблює досягнення високих результатів у навчанні. Тому студент повинен не випускати з поля зору жодних дисциплін, вміло поєднувати їх вивчення. Послідовність означає чітку упорядкованість, черговість етапів роботи. Не закінчивши вивчення одного розділу чи теми, не можна братися за інший. Розкиданість та безсистемність вивчення матеріалу породжують поверховість знань, унеможлиблюють тривале запам'ятовування вивченого [32,65].

Керівництво та постійний контроль за виконанням з боку викладачів. Саме визначення самостійної роботи вказує, що вона здійснюється без участі викладача, але під його постійним контролем. Доцільно використовувати різні форми контролю й самоконтролю знань студентів. Головне, щоб була присутня об'єктивність при оцінюванні, а сам процес був систематичним та результативним [44,78].

Важливою умовою успішного результату виконання самостійної роботи є врахування індивідуальних особливостей кожного студента та застосування різнорівневих завдань. Організація самостійної роботи в різних студентських групах передбачає використання елементів особистісно-орієнтованого підходу. Слабо встигаючим студентам потрібно створювати ситуації успіху шляхом добору таких завдань, які вони в цей момент зможуть виконати і заохотити до подальшої роботи, вселити віру в свої сили. Для сильних студентів важливо забезпечити можливість отримувати радість подолання особливих ускладнень при розв'язанні завдань підвищеної складності, тобто досягти відповідності рівня складності навчального завдання рівню можливостей тієї чи іншої типологічної групи.

Найважливішим фактором розвитку особистості є здатність особистості до самоосвіти та самореалізації.

Самостійна робота здебільшого є чи не єдиним способом виховання самостійності у набутті знань. Це стосується й виховання самостійності як риси особистості. Слушно стверджують також, що цього навчитися неможливо. Самостійність у здобутті знань проявляється лише завдяки

власній діяльності, з появою внутрішньої потреби у знаннях, пізнавальних інтересів, захопленості. У цьому розумінні самотійності справді неможливо навчитися, її можна лише формувати у процесі виховання.

Самотійність у здобутті знань з облікових дисциплін передбачає оволодіння складними вміннями і навичками бачити зміст та мету роботи, організувати власну самоосвіту, вміння по-новому підходити до вирішуваних питань, пізнавальну і розумову активність і самотійність, здатність до творчості. Досвід переконує, що далеко не всі студенти виявляють свідомість і волю, вкрай необхідні для організації власної самотійної роботи. У цій галузі є ще значні недоліки [31,117].

Необхідно визначити самотійну роботу учнів як специфічну форму навчальної діяльності, яка відіграє значну роль у підвищенні рівня навчально-пізнавальної мотивації. Основним завданням вищих закладів є формування творчої особистості фахівця, здатного до саморозвитку, самоосвіти та інновацій. Вирішення цього завдання навряд чи можливо лише шляхом передачі знань у готовому вигляді від викладача до учня. Необхідно перевести учня від пасивного споживача знань до активного творця, який знає, як сформулювати проблему, проаналізувати шляхи її вирішення, знайти оптимальний результат та довести його правильність. Аналіз показує, що самотійна робота все ще не має належної організації, а професійна самоосвіта як важливий фактор формування особистості майбутнього спеціаліста не займає належного місця в її підготовці [12,56].

Вивчення реального стану самотійної роботи свідчить про те, що студенти погано володіють загальноосвітніми навичками та вміннями: конспектування, рецензування, аналізу та синтезу матеріалу для читання. При самотійному вивченні навчального матеріалу та першоджерел студентам важко визначити головне при формулюванні висновків, своїх думок та оцінці прочитаного матеріалу.

Активна самотійна робота студентів можлива лише за наявності серйозної та стійкої мотивації. Найсильнішим мотиваційним фактором є

підготовка до подальшої ефективної професійної діяльності. Суть самостійної роботи, полягає в самоорганізації розуміння вивченого матеріалу, здобутого з різних джерел, у побудові власної точки зору студента, його ставлення до вивченого, у визначенні практичної значущості вивченого матеріалу. Організація самостійної роботи починається, перш за все, з:

1. Визначення змісту та обсягу самостійної роботи для кожного курсу;
2. Встановлення певної дози матеріалу для самостійного вивчення з кожної теми протягом певного періоду часу;
3. Визначення змісту практикуму з формування у студента навичок самонавчання;
4. З вступним уроком, під час якого студент знайомиться з програмою та характером завдань, з вимогами, які необхідні для самостійної роботи.

Практика показує, що освіта креативного спеціаліста неможлива без оволодіння теоретичними основами дисциплін, розвитку здатності студентів оперувати теоретичними знаннями на практиці та використовувати їх у вирішенні професійних задач. Студент повинен мати можливість відповісти на запитання, зрозуміти запропоновану ситуацію, визначити шляхи її виходу, переглянути або прогнозувати монографію, статтю, безпосереднє спостереження за виробничими процесами під час практики. Різноманітність завдань для самостійної роботи, надання їм не тільки інформації, але і професійної спрямованості, встановлення тісного зв'язку між теорією та інженерною практикою, є стимулом, який мотивує розвиток навичок та вмінь самостійної роботи та сприяє перебудові структура особистості студента в структуру особистості фахівця. Ефективність самостійної роботи студента як критерій якості педагогічного управління навчальним процесом визначається:

1. за здатністю студента до самопідготовки та орієнтуватися в ситуаціях, що моделюють майбутню професійну діяльність, через

ситуаційні завдання, спеціальні вправи, при використанні теорії для розв'язання практичних стандартних завдань;

2. за ступенем залученості студентів до науково-дослідницької діяльності, через виконання нестандартних завдань або завдань підвищеної складності та у реальній виробничій практиці з максимальним використанням життєвого досвіду студентів, орієнтуючи їх на майбутню професійну діяльність [21,63].

Ефективність самостійної роботи студентів багато в чому визначається наявністю активних методів її контролю. Це підкреслює важливість організаторських та управлінських функцій викладача і, водночас, розуміння студентів, які вивчають предмети навчальної діяльності.

1.2 Види самостійної роботи

Як уже зазначалося вище, однією з головних цілей сучасної мовної освіти є формування самостійності студента, головним вмінням якого є здатність контролювати та оцінювати власний навчальний прогрес. Як зазначив Ф.М. Рабінович, самостійність забезпечує самовизначення та саморозвиток у навчальній діяльності. А саме самостійність – одна з особистих особливостей студентів, яка ставить їх у позицію суб'єкта навчального процесу, що означає здатність оцінювати власні знання, дії та прогрес, представлені власною ініціативою [46, 287].

Можна виокремити, такі її основні види самостійної роботи:

1. робота на лекціях, семінарських, практичних, індивідуальних заняттях, консультаціях (складання плану, конспектування прочитаного чи почутого, заповнення таблиць та схем, робота з нормативними документами та історичними джерелами, відповіді на проблемні питання, розв'язання логічних чи нестандартних задач, участь в ділових чи рольових іграх, перегляд та обговорення відеозаписів та ін.);

2. відпрацювання пропущених тем лекцій, семінарів, виконання різного роду завдань;
3. підготовка виступів, доповідей, рефератів, курсових, дипломних робіт та виконання творчих завдань (наприклад, есе, віршів, невеликих творів-роздумів);
4. підготовка до контрольних робіт, іспитів, конференцій, презентацій;
5. робота з основною та додатковою літературою.

В даний час самостійну роботу можна класифікувати за керівними принципами. Коротко ми розглянемо найбільш поширені серед них:

Самостійна робота за часом та формою контролю:

1. короткострокові, виконані безпосередньо в аудиторії або на даний момент підготовки до занять з поточним чи проміжним контролем;
2. довгострокові, пов'язані з незалежним пошуком, високим рівнем активності студентів, що потребують більш тривалої підготовки (наприклад, проектної діяльності) з використанням проміжний та кінцевий контроль.

Самостійна робота за формою організації студентів:

1. індивідуальна;
2. пара;
3. колективний (груповий).

Можна помітити, що індивідуальна самостійна робота (проте не часто) проводиться в середніх та вищих навчальних закладах, але її груповий варіант є дуже рідкісним явищем. Хоча здатність самостійно працювати в групі дуже важлива, оскільки людина живе в суспільстві і певним чином стикається з групою, виконує спільну діяльність і його нездатність до спільної роботи негативно вплине на результати роботи групи в цілому. Дуже важливо забезпечити більше часу для організації та проведення групової самостійної роботи, оскільки група є саме тим оточенням, яке мотивує та стимулює учнів.

Самостійна робота за місцем виконання:

1. під час аудиторних занять;
2. в лабораторії;
3. поза інститутом.

Самостійна робота відповідно до провідних потреб та пріоритетних об'єктів освоєння:

1. робота над мовними засобами з метою накопичення мовного матеріалу;
2. робота над іншомовним текстом як продуктом мовної культури;
3. навчальна робота над мовними засобами;
4. самостійні мовленнєві практики.

Самостійна робота відповідно до форми участі вчителя:

1. особисто контролюється вчителем;
2. контролюється викладачем опосередковано (використовуючи вказівки, правила, навчальні посібники тощо);
3. неконтрольований викладачем (з особистої ініціативи учнів)

Самостійна робота відповідно до взаємодії викладача з учнями:

1. Безконтрольне там, де вчитель визначає рівень мовної компетентності та передумови для розвитку самостійних робочих навичок, студенти діють за методом «проб і помилок»;
2. Уявна самостійна робота, коли вчитель використовує сувору техніку контролю. Студенти діють рішуче в суворій рамці завдання;
3. Фрагментарно, коли вчитель використовує суворі та гнучкі методи контролю. Студенти діють, поєднуючи самостійні та запропоновані дії;
4. Відносні, коли вчитель дає завдання у найбільш загальній формі і учні діють самостійно і вільно.

Існують самостійні роботи обов'язкового характеру, що проводяться в процесі уроків та підготовки до них, і подібним чином додаткового характеру, що проводяться індивідуально залежно від особистих інтересів та нахилів учня [24, 19].

Самостійна робота за рівнем обов'язковості виконання:

1. Обов'язкова, що передбачена навчальними планами і робочими програмами (виконання традиційних домашніх завдань, написання і захист курсових, дипломних робіт, виконання завдань виробничої та педагогічної практик);
2. Бажана, а саме: наукова і дослідницька робота студентів, яка полягає у самостійному проведенні досліджень, збиранні наукової інформації, її аналізі, участь у роботі студентського товариства (підготування доповідей, тез, статей, праця у гуртках, участь у конференціях, читаннях);
3. Добровільна, що означає роботу в позааудиторний час, участь у внутрікафедральних, міжкафедральних, міжфакультетських, міжвузівських, всеукраїнських олімпіадах, вікторинах, конкурсах тощо [14, 24].

До таких робіт також належать традиційні домашні завдання, які виконують учні під час підготовки до певної діяльності: навчання та творчі завдання, що потребують більше часу. Самостійна робота, яка проводиться для підготовки до вирішального та підсумкового контролю, вимагає більше часу і витрачає більше часу, оскільки містить велику кількість завдань і займає інтервал від місяця до тривалості цілого семестру [28, 60].

Самостійна робота за видами діяльності:

1. Навчально-пізнавальна (через мислення, синтез, аналіз, узагальнення, систематизацію тощо);
2. Професійна (конкретні дії студента, що імітують виробничу діяльність).

Самостійна робота за рівнем мотивації:

1. Самостійна робота низького рівня (викладач спонукає студента до самостійних дій, допомагаючи йому практично і постійно контролюючи виконання);

2. Самостійна робота середнього рівня (студент працює самостійно, контролюючи самого себе, однак викладач спонукає його до діяльності);
3. Самостійна робота високого рівня (студент виконує завдання і самостійно контролює свої дії).

Самостійна робота за цільовим призначенням:

1. Вивчення нового матеріалу: читання та конспектування літературних джерел, здобування нової інформації; перегляд відеозаписів; прослуховування лекцій магнітних записів; інші види занять.
2. Поглиблене вивчення матеріалу: підготовка до контрольних, практичних, лабораторних робіт, колоквиумів, семінарів; виконання типових задач; інші види занять.
3. Вивчення матеріалу з використанням елементів творчості: проведення лабораторних робіт з елементами творчості; розв'язання нестандартних задач; виконання розрахунково-графічних робіт і курсових проектів; участь у ділових іграх й вирішенні проблемних ситуацій; складання рефератів, доповідей, готування інформації на задану тему; інші види занять.
4. Вдосконалення теоретичних знань і практичних навичок в умовах виробництва: навчальні практикуми, робота на відділеннях кафедр; усі види практик; дипломне проектування; інші види занять [19, 32].

Класифікація незалежної роботи за рівнем незалежності є найважливішою парадигмою. Більшість дослідників окреслює три типи самостійної роботи:

Перший тип – самостійна робота типу копіювання, яка виконується за прикладом. Незалежність учнів має відтворюючий характер і проявляється головним чином у заміні деяких мовних засобів, укороченні або продовженні речень. При цьому такі дії, як незалежний вибір та поєднання мовних

одиниць, не здійснюються. Ось чому рівень самостійності та креативності студентів у процесі створення мовної композиції дуже низький.

Основним результатом самостійної роботи типу копіювання є набуття таких навичок:

1. Розуміння навчальної мети;
2. Розуміння послідовності виконання завдань;
3. Накопичення основних фактів та видів діяльності;
4. Раціональне виконання завдання;
5. Адекватна оцінка результатів діяльності.

Другий тип – самостійна робота трансформаційного типу, розумно організована таким чином, що навчальний матеріал забезпечує лише загальний напрямок самостійної діяльності учнів, а контрольні функції, як правило, проводяться з метою дати студентам достатньо свободи для творчої ініціативи. Як показує практика, найбільш ефективними вправами для самостійної роботи організації трансформаційного типу є вправи з поступовим зняттям опори.

Основним результатом самостійної роботи трансформаційного типу є набуття таких навичок:

1. Здійснення операцій вибору, заміни, розширення, перетворення, комбінування тощо;
2. Розробка шляхів вирішення освітньої проблеми.

Третій тип – самостійна робота творчого типу передбачає, що студенти можуть самостійно обирати алгоритм розв'язання навчальних задач, визначати структуру висловлювання, поєднувати слова та синтаксичні структури, висловлювати особисті судження, особисте ставлення до вивченого матеріалу [22, 13].

Студенти мають оволодіти навичками, необхідними для організації особистої навчальної діяльності та самоконтролю, а саме:

1. Визначити навчальне завдання;
2. Вибрати матеріал, необхідний для його виконання;

3. Виконувати дії, що ведуть до вирішення навчальної проблеми самостійно;
4. здійснювати самоконтроль та самооцінку власних дій.

Саме досягнення цього рівня незалежності є одним із першочергових завдань освіти.

Види робіт, які виконують студенти у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності:

1. Виконання групових та індивідуальних завдань;
2. Контрольні роботи, диктанти;
3. Домашні лабораторні дослідження;
4. Робота з онлайн ресурсами;
5. Робота з книгами;
6. Вправи, задачі та лабораторні роботи;
7. Написання курсових, дипломних, магістерських робіт;
8. Підготовка доповідей, презентацій, рефератів.

Виділяють педагогічні умови, що забезпечують успішне виконання самостійної роботи:

1. Умотивованість навчального завдання.
2. Чітка постановка пізнавальних завдань.
3. Алгоритм, метод виконання роботи, знання студентом способів її виконання.
4. Чітке визначення викладачем форм звітності, обсягу роботи, термінів її подання.
5. Визначення видів консультативної роботи.
6. Критерії оцінювання, форми звітності тощо.
7. Види і форми контролю (модульні контролю, тести, семінари, практикуми, контрольні роботи тощо) [44, 52].

Завдання до самостійної роботи студенти виконують використовуючи опорні дидактичні матеріали, які дають змогу коректувати роботу студентів і вдосконалювати її якість. Такий самостійний вид діяльності включає

відтворюючі та творчі процеси в діяльності студента. Залежно від цього розрізняють три рівні самостійної діяльності студентів:

Репродуктивний рівень. Передбачає тренувальні самостійні роботи, які виконують за взірцем: вирішення задач, заповнення таблиць, схем тощо. Пізнавальна діяльність студента проявляється у пізнанні, осмисленні, запам'ятовуванні, закріпленні знань, формуванні вмінь, навичок.

Реконструктивний рівень. У процесі таких робіт відбувається перебудова рішень, складання плану, анотацій, тез, реферування наукової і навчальної літератури.

Творчий, пошуковий рівень. Потребує аналізу проблемної ситуації, одержання нової інформації, осмислення її, пошуку нових нестандартних методів вирішення навчальної проблеми: творчі роботи, есе, навчально-дослідницькі завдання, курсові та дипломні проекти [17,46].

Для успішного організування та ефективного функціонування самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів необхідні:

1. Комплексний підхід до організування самостійної роботи з усіма формами аудиторної роботи;
2. Поєднання всіх рівнів (типів) робіт;
3. Забезпечення контролю за якістю виконання роботи (вимоги, консультації, рекомендації);
4. Застосування різних форм контролю.

Сьогодні у педагогіці вищої школи виокремлюють дві взаємопов'язані підсистеми в організуванні самостійної роботи студентів – систематичну самостійну роботу (розподілену за днями і з невеликими обсягами опрацьованої інформації) й акордну (комплексну і тривалу за часом) [55, 33].

Такий поділ відображає ритм роботи вищої школи і на ньому може ґрунтуватися планування, організування та управління. Також такий поділ допомагає доцільно розглядати в нерозривній єдності репродуктивного, реконструктивного і творчого варіантів самостійних робіт, а також ураховує відповідні функції.

Р. М. Міккельсон, Т. С. Панфілов, Л. В. Підколзіна, І. Ю. Половников, В. А. Суханов класифікують твори за дидактичною метою, виділяючи види самостійної роботи, за: здобуттям нових знань, використанням знань, повторенням і перевірченням знань [42, 96].

Ряд науковців пропонує класифікацію самостійної роботи, що складається з п'яти основних функцій :

Таблиця 1.1.

Основні функції самостійної роботи	
Пізнавальна	Визначається засвоєних студентом систематизованих знань з дисциплін.
Самостійна	Формування вмінь і навиків, вміння застосовувати їх на практиці.
Прогностична	Вчасно передбачати й оцінювати як можливий результат, так і саме виконання завдання.
Коригуюча	Вміння вчасно знаходити та коригувати помилки у своїй діяльності.
Виховна	Формування самостійності особистості як риси характеру [42, 96; 44,99]

Вирішальне значення для ефективного організування самостійної роботи має ретельний добір змісту та обсягу навчального матеріалу, пропонований для самостійного опрацювання студентами. У базових навчальних планах на самостійну роботу студентів відводять близько 50% усього обсягу навчальної роботи. Важливо також диференціювати навчальні завдання для самостійної роботи студентів, відповідно до загального

розвитку, зацікавленості предметом і рівня фахового розвитку в певній предметній галузі.

Для організування та успішного виконання самостійну роботу студентів важливо правильно структурувати з огляду на конкретну мету і завдання. У зв'язку з цим в структурі самостійної роботи виокремлюють такі компоненти:

1. Орієнтаційно-мотиваційний (передбачає роботу, спрямовану на усвідомлення студентами мети конкретної діяльності та зорієнтованість на виконання самостійної роботи);
2. Інструктивно-настановчий (охоплює процес ознайомлення студентів з навчальним матеріалом, визначення конкретних завдань, обсяг роботи тощо);
3. Процесуальний (пов'язаний з безпосереднім виконанням студентами самостійної роботи);
4. Корекційний (передбачене надання допомоги студентам у подоланні труднощів і виправленні помилок);
5. Контрольно-оцінювальний (полягає у контролюванні процесу самостійної роботи студентів: викладач аналізує характер, зміст, повноту, доцільність вибору студентами способів діяльності та оцінює їх) [52, 44].

Одним з головних аспектів організування самостійної роботи є розроблення форм і методів контролю за самостійною роботою студентів. Відомо, що самостійна особистість не тільки приймає рішення, а й контролює процес їхньої реалізації, самокритично оцінює свою діяльність, коригує її у разі необхідності та домагається поставлених цілей, відповідає за них. У процесі контролю за самостійною роботою слід пам'ятати, що головним чинником є сама її діяльнісна структура, передусім її мотиви, цілі, тобто основним об'єктом самостійної роботи, який підлягає контролю, є знайдені і випробувані студентом шляхи пошуку, постановки і розв'язання проблеми.

Навчальний матеріал дисципліни, передбачений робочим навчальним планом виносять на підсумковий контроль разом з навчальним матеріалом, який було опрацьовано при проведенні аудиторних навчальних занять.

Контроль за самостійною роботою студентів включає:

1. Відповідь на контрольні або тестові питання.
2. Перевірку конспекту.
3. Перевірку рефератів.
4. Перевірку розв'язаних задач.
5. Перевірку розрахунків.
6. Перевірку виконаних графічних вправ і завдань.
7. Перевірку виконаних індивідуальних завдань [55, 11].

Якщо говорити про види та структуру самостійної роботи учнів, то слід зазначити, що існують різні класифікації самостійної роботи студентів, які враховують тривалість, характер та масштаб діяльності.

Н. Г. Дарій, Г. В. Денисов, Г. М. Коджаспіров, В. Г. Кучеров запропонували проводити класифікацію за ступенем самостійності, коли роботу можна проводити шляхом наслідування, або залучати до виконання вправ і носити творчий або дослідницький характер [26, 56; 18, 74].

Різновиди самостійної роботи розрізняють залежно від використання під час роботи підручника чи довідкової літератури.

Дослідники також пропонують класифікації самостійної роботи з метою:

1. засвоєння матеріалу, отриманого на уроці;
2. узагальнення знань;
3. практичне застосування знань;
4. контроль знань;
5. формування наукового світогляду.

Можна зробити висновок, що класичними формами самостійної роботи є такі: звіти; семестрові завдання, розрахункові та графічні завдання, курсові, дипломні, магістерські роботи, індивідуальні творчі завдання. Найдовші

самостійні роботи – це ті, що є підсумковими кваліфікаційними роботами, такі як дипломні проекти та магістерська робота.

Вчені виділяють різні критерії організації самостійної роботи:

1. викладач і студент можуть самостійно виконувати функції контролера;
2. характер виконання роботи (режим тут може бути обраний і викладачем, і студентом самостійно);
3. характер мотивації до праці: ініціатором може бути вчитель, навчальний заклад або учень;
4. нерухоме місце навчальної діяльності (місце може бути закріплено, наприклад, аудиторія).

Безперечно, незалежність вищевказаних видів роботи є досить умовною, і в реальному навчальному процесі ці види перетинаються один з одним. Після вчених ми погодимось з тим, що самостійна робота студента випереджає дослідження правильно організованої аудиторної діяльності, розширюючи, посилюючи та продовжуючи процес пізнання у позакласний час. Необхідно, щоб навчальна робота студента, організована вчителями, виступала як важіль самостійної навчальної дисципліни. Це означає, що ефективність оволодіння мовною дисципліною залежить від викладача, організації навчального процесу, а також від формування у студентів певної технології самостійного розвитку дисципліни в процесі вирішення нової освітньої організації навчального процесу.

Звичайно, що стосується самостійної роботи студента слід розуміти як внутрішньо мотивовану творчу діяльність, що передбачає наступні кроки:

1. усвідомлення цілей і завдань;
2. самоорганізація у розподілі навчальних дій у часі;
3. самоконтроль у здійсненні [42, 95].

Взагалі самостійна робота учнів під контролем викладача - це педагогічний розвиток цілеспрямованої готовності до професійної

самоосвіти і є дидактичним інструментом у навчальному процесі, штучної педагогічної структури організації та управління учнями.

Таким чином, структурно самостійну роботу студентів можна розділити на дві частини: організовану викладачем та самостійну роботу, студент організовує її на власний розсуд, без безпосереднього контролю з боку викладача (підготовка до лекцій, лабораторні та практичні заняття, тести, семінари, тощо) [44, 87].

Якщо говорити про технологію організації самостійної роботи, то вона може включати такі складові:

1. визначення цілей самостійної роботи;
2. підготовка значної частини самостійної роботи на основі Державного освітнього стандарту та джерел самоосвіти, індивідуально-психологічних особливостей учнів (навчання, освіта, інтелект, мотивація, особливості навчальної діяльності);
3. розробка завдань, відповідно до цілей і змісту навчальної дисципліни, рівнів пізнавальної активності студентів;
4. організація контролю, включаючи розвиток всіх видів і засобів пізнавальної діяльності студента.

Безперечно, процес оволодіння вмінням самостійно здобувати нові знання ґрунтується на виконанні студентом різних творчих завдань, вправ аналітичного характеру, роботі з роздатковими матеріалами. Однією з таких робіт є проектна діяльність, яка дуже популярна і тісно пов'язана з проектною культурою, яка виникла в результаті поєднання гуманітарної та наукової областей в освіті. Культура проекту – це спільна формула, яка реалізується в мистецтві планування, винаходи, творчості, продуктивності та дизайну. Освоюючи культуру проекту, студент вчиться творчо мислити, планувати свої дії, прогнозувати можливі рішення проблем, реалізуючи вивчені інструменти та способи роботи. Культура проекту в багатьох сферах навчальної практики зараз реалізується у вигляді технологій проектного навчання та проектних методів. Технологія проектної діяльності бере

активну участь у викладанні мовних дисциплін. Перевага цього виду роботи полягає в тому, що учні бачать результат своєї роботи; вони мають можливість обрати власну тему проекту. Проектна робота – це самостійно спланована та реалізована робота учнями, яка вчить їх творчо мислити, планувати свої дії, передбачати можливі рішення проблем, з якими вони стикаються.

1.3 Організація самостійної роботи у вищих закладах закордоном

У період бурхливого розвитку різноманітних наук та сучасних технологій, зокрема інформаційних, багато аспектів нашого життя перейшло в соціальну мережу, прискорюючи тим самим темпи розвитку інформаційного суспільства і долаючи географічні перешкоди. Ці процеси стосуються і розвитку освіти. Сьогодні студентів, який навчається, не обов'язково знаходитися поруч з викладачем. Незважаючи на те, що достатньо великий період студенти мають змогу навчатися, однак їхні можливості, обмежені.

У сучасному суспільстві особливого значення набула самостійна навчальна праця за допомогою інтернету, яка дає змогу розширити можливості самостійного навчання і зробити його справді повноцінним та всеохоплюючим. Найзручнішою і найдоступнішою формою здобуття вищої освіти в такий спосіб є дистанційне навчання, як ідеальне рішення для тих, хто віддає перевагу сучасним інформаційним технологіям в освіті та цінує свій час.

Дистанційне навчання (ДН) – вид заочного навчання, що відбувається без контакту з педагогом, за наявності моделі навчання та використання сучасних інформаційних і комунікаційних технологій для управління процесом навчання [21, 111].

Сьогодні ДН передбачає онлайн-освіту. Програма дистанційного навчання може бути повністю дистанційною або поєднанням дистанційного навчання та традиційного навчання в класі (так зване змішане).

Більшість вищих закладів за кордоном пропонують свою систему дистанційного навчання. Системи дистанційного навчання надають унікальні можливості для вирішення багатьох потреб нашої освітньої системи. Досвідчених викладачів-експертів можна привести до будь-якого класу в будь-якому місці, щоб забезпечити якісний інструктаж. Технологія дистанційного навчання являє собою інтеграцію перевірених технологій, яка усуває соціальні та економічні відмінності між різними класами. За допомогою систем дистанційного навчання учні знаходячись у віддалених та менш населених районах, можуть отримати таку ж кількість знань, як і учні в більш населених пунктах.

Вперше можливість отримувати вищу освіту на відстані була реалізована в 1858 р. у Лондонському університеті, коли кандидатам зі всього світу, незалежно від того, де і яким чином вони здобували освіту, було дозволено складання іспитів для отримання академічних ступенів бакалавра та магістра всіх спеціальностей (окрім медицини). До 1870 р. Лондонський університет мав свої традиції щодо надання допомоги студентам при навчанні, використовуючи можливості пошти. В університеті велися професійні курси та курси з підготовки до вступних іспитів до університету. Саме така підготовка була початковою формою дистанційного навчання.

У 1987 році була створена Асоціація дистанційного навчання США (Unites States Distance Learning Association-USDLA), основна мета якої - розроблення загальної стратегії дистанційної освіти та сприяння створенню нових технологій дистанційного навчання [68].

У США в системі ДН навчається близько мільйона студентів. За технологіями дистанційного навчання працюють такі американські університети: Національний Технологічний Університет; університет у

Кеннеді-Вестерн випускники одержують дипломи і ступінь бакалавра, магістра і доктора в галузі бізнесу, фінансів і права без виїзду в США.

Більш 20 років функціонує Національний Університет ДН в Іспанії. Він складається з 58-ми навчальних центрів у країні і 9-ти за кордоном, і є одним з підрозділів міністерства освіти, що підлеглий безпосередньо державному секретарю з вищої освіти. У структурі університету існує система підвищення кваліфікації, зокрема, викладачів середніх шкіл.

З 1987 року існує такий Інститут в Осло, що спеціалізується на комп'ютерних та інформаційних технологіях і проводить дистанційні курси. Його курси не залежать від часу і простору в системі, що забезпечує адміністративні, соціальні та освітні цілі. Розроблено 30 дистанційних курсів, частина яких надруковані. Студенти вибирають місце реєстрації, вивчення курсів, а також складають іспити: там і тоді, де їм зручно.

Національний Центр ДН у Франції забезпечує дистанційне навчання 35000 користувачів у 120-ти країнах світу.

У Германії Гагенський заочний університет, заснований у 1976, дає змогу заочно одержувати освіту й підвищувати кваліфікацію. Університет видає дипломи і присуджує ступені, включаючи ступінь доктора наук. Інститут ДН в м. Тюбінген розробляє програми для навчання з використанням радіо і телебачення.

З 70-х років у Фінляндії при 10-ти університетах починають створюватися Центри ДН, а також літні університети, яких нараховується більше 20-ти, а число студентів становить 30 000 чоловік.

Європейські підходи до проблем дистанційної освіти, як і американські, в основному прагматичні, але відрізняються від останніх більш глибоким розробленням дидактичних аспектів.

Відкриті університети також функціонують в Австралії, Туреччині, Ізраїлі, знаходиться в стадії становлення у Швейцарії.

ДН розвивається й в інших регіонах світу. Як приклади мега-університетів, що розвивають ДН, можна навести Китайський

телеуніверситет (Китай), Національний відкритий університет імені Індіри Ганді (Індія), Університет Пайнам Ноор (Іран), Корейський національний відкритий університет (Корея), Університет Південної Африки, Відкритий Університет Сукотай Тампаріат (Таїланд).

У Японії з початку 80-х років функціонує «Університет в ефірі». Це державна установа, що знаходиться на бюджеті і під суворим контролем Міністерства освіти, що має кілька факультетів гуманітарного і природничо-наукового профілю.

Привертає увагу той факт, що в країнах Близького Сходу і Центральної Америки, де рівень освіченості населення найбільш низький і технічна оснащеність освітнього процесу недостатня, розвиток ДН помітно відстає від розвитку ДН в інших регіонах.

У 1969 році був заснований Відкритий університет – найбільший університет у Великобританії для бакалаврської освіти. Більшість студентів базуються у Сполученому Королівстві і в основному навчаються за межами університету; багато його курсів (як для студентів, так і для аспірантів). Мета його створення – надати можливість отримати освіту людям, охочим вчитися в зручному для них місці і в зручний час. Через два десятиліття після відкриття у 1969 р. Відкритого університету Великобританії (ВУВ) чотири подібних університети було засновано в Європі і більше двадцяти на інших континентах світу.

Дванадцять найвідоміших університетів Великобританії об'єдналися в союз для утворення онлайн університету. Головний учасник цього союзу Open University (Відкритий Університет). Його мета – надати можливість студентам самостійно опанувати потрібні їм предмети. Студент має право взяти тільки ті модулі, які вважає для себе цікавими й корисними. Університет пропонує більше 650 безкоштовних курсів з широкого спектру предметів. Освітній процес в університеті складається з 433 базових модулів, з яких і формуються індивідуальні навчальні плани всіх студентів, що забезпечує найбільш гнучкий підхід до навчання[66].

Відкритий Університет відіграє важливу роль у системі освіти Євросоюзу, частиною якого прагне стати Україна. Розвиток дистанційного навчання – це один із ключових напрямів розвитку сучасної світової освіти, тому впровадження в нашій країні e-learning продиктований реаліями розвитку сучасного суспільства та дозволить у майбутньому змінити підхід до здобування такої освіти й підвищити її якість. Зауважимо, що зупинити процес поширення дистанційної освіти неможливо, тому єдиний спосіб керувати процесом – це брати в ньому участь.

Ще одним якісно новим підходом в організації самостійної роботи студентів університетів США та Великобританії є змішане навчання.

Змішане навчання *blended learning* (ЗН) – це форма навчання, яка поєднує в собі он-лайн навчання, традиційне та самостійне навчання. Змішане навчання також використовується у професійному розвитку та навчальних закладах.

Саме поняття змішане навчання введено Чарльзом Р. Грейамом та К. Джей Бонком у книзі «*The Handbook of Blended Learning – Довідник змішаного навчання*» у 2006 р. За результатами опитування 300 професіоналів із навчання із США та Великобританії, яке проводили ASTD та *Balance Learning*, виявилось, що більше двох третин респондентів вважають ЗН – найбільш ефективною та економічно вигідною формою навчання [57,44].

Змішане навчання означає поєднання традиційних методик викладання із сучасними засобами інформаційних технологій, що дозволяють продовжувати навчання вдома, у подорожі, на канікулах, у будь-якому зручному місці та часі. Це проміжна ланка між звичайним очним навчанням і дистанційним. При змішаній системі навчання основний матеріал викладається в межах дистанційного курсу, який передбачає самостійну роботу студента; закріплення й відпрацювання матеріалу проходять на очних заняттях, що реалізуються використанням активних методів навчання. Або ж,

навпаки, онлайн засоби можуть доповнювати традиційний курс очного навчання.

На традиційному занятті значна частина часу й сил викладача витрачається на процес передачі студентам нової інформації. Змішане навчання дозволяє перекласти цю функцію на комп'ютер і зосередити основні зусилля викладача на обговоренні більше важких моментів курсу, відповідям на питання студентів тощо.

Змішане навчання є відносно новим підходом у світі вищої освіти в нашій країні на відміну від розвинених європейських країн, Великобританії та США, де ця форма самостійної роботи набула великого поширення. Цей формат забезпечує гнучкість по відношенню до традиційного навчання, а також надає можливість освітнім закладам пропонувати навчання в різних умовах доставки навчального матеріалу.

Останніми роками з'явився ще один новий напрям у електронній освіті. Це – масові відкриті дистанційні курси (Massive Open Online Courses – MOOC). Найбільш відомими постачальниками курсів є організації Coursera, Udacity, MITx та Edx із США. Але після прийняття програми розвитку e-learning Євросоюзом, цей вид освіти набув широкої популярності в країнах Європи та у Великобританії. У New York Times назвали 2012 рік роком MOOC, а в Time Magazine зазначили, що безкоштовні MOOC відкрили Лігу Плюща масам [69].

Масові відкриті дистанційні курси – ідеальні для самостійної роботи. Студенти мають право обирати курси за власними вподобаннями. У 2012 році Відкритий Університет Великобританії започаткував програму FutureLearn, яка пропонує широкий вибір предметів. На сайтах Університету знаходяться у вільному доступі навчальні матеріали, з якими тисячі студенти з різних країн світу мають право працювати безкоштовно. Наприклад, тільки у 2012 році до програми FutureLearn долучилися 20 найвідоміших університетів Великобританії та США.

Україна активно інтегрується до світового освітнього простору. У грудні 2014 року відкрито реєстрацію на шість безкоштовних онлайн курсів проекту «Prometheus» від провідних українських викладачів Києво-Могилянської Академії, КПІ та Університету Торонто, що свідчить про велику зацікавленість українських науковців щодо використання передового педагогічного досвіду[67].

МООК (англ. Massive open online course, укр. масові відкриті онлайн-курси) – це одна з найбільш популярних і перспективних тенденцій у сучасній світовій освіті. Ці курси дають можливість безкоштовно й у зручний час для слухача вивчити предмет або цілу дисципліну, незалежно від статусу студента та його місцезнаходження. Теоретичний матеріал представлений у лекціях, що записані на відео та викладені в інтернет на спеціальних платформах. Як правило, лекції розбиті на змістові частини, кожна з яких супроводжується тестовими та контрольними завданнями. Додаткові матеріали та навчальні посібники даються в посиланнях на джерела в інтернеті. Лекції можуть доповнюватися різноманітними слайдами, інфографікою, субтитрами й текстовими конспектами. Більшість тестових завдань перевіряється автоматично, але практикується й самостійне та перехресне оцінювання робіт самими студентами. Якщо планується отримання сертифікату по закінченню курсів, то в такому випадку підсумкову контрольну атестацію проводить викладач.

Для гуманітарних напрямів активно використовуються онлайн дискусії на форумах, де студенти обговорюють спірні питання, об'єднуються в групи за інтересами, відповідають на питання один одного та організують дискусії на теми, що їх цікавлять. МООК опираються на активну взаємодію студентів із викладачами та між собою. При цьому, студенти можуть спілкуватися не тільки в інтернеті, а й особисто, збираючись у групи, щоб допомагати один одному вчитися. Взаємодопомога використовується не як спосіб переписати відповіді в іншого студента, не розуміючи їх, а як засіб підвищення якості навчання. Додаткові завдання, отримані від професора,

необхідно виконувати самостійно в зручний час, але з дотриманням чітких термінів. Тому така форма навчання вимагає від студента високого рівня дисципліни й уміння планувати свій час.

Переваги онлайн курсів очевидні. MOOK дають змогу відкрити для себе нові галузі знань, підготуватися до екзаменів, підвищити кваліфікацію. Особливо вони корисні під час проходження повторних курсів навчання, що практикують у більшості українських вишів. Але ці курси створюють нові виклики для традиційної української освіти, бо складають їй велику конкуренцію. Студентові дається можливість не тільки самому визначити свою навчальну мету та прослухати лекції, але й пройти за ними екзамен і отримати сертифікат, який можна надати зацікавленому роботодавцю для підтвердження своєї кваліфікації. Деякі світові університети почали приймати ці сертифікати як підтвердження пройденого курсу, зараховуючи «зароблені» за них бали на користь ступеня бакалавра або магістра.

MOOK відкривають нові можливості у сфері освіти. Концепція MOOK спирається на ключові принципи нової теорії – коннективізму: різноманітність підходів, підхід до навчання як до процесу формування та прийняття рішень, навчання та пізнання як процес, а не стан. «MOOK усувають територіальні та часові бар'єри, вони мають глобальний характер і виходять за межі одного університету. MOOK підвищують самостійність і мотивацію студентів у набутті навичок, необхідних для професійної діяльності в глобальному цифровому світі»

Використання інформаційних технологій передбачає застосування різноманітних комп'ютерних програм та курсів навчального призначення. Такі програми спираються на використання наочності, яка за допомогою комп'ютера є значно ефективнішою. Багато комп'ютерних курсів використовують нові можливості презентації навчального матеріалу на диску. Специфічними особливостями, на думку М. А. Бовтенко, є особлива інтерактивність, використання комплексу засобів представлення інформації: тексту, графіки, звуку, відео; індивідуалізація навчання; адаптивність;

моделювання завдань та контроль виконання. Комп'ютерні програми особливо підходять для організації самостійної роботи студента з закріплення навчального матеріалу вивченого на заняттях та підготовки до аудиторних занять. При розробці завдань для самостійного виконання студентами з використанням комп'ютерних навчальних програм викладачем робиться акцент на індивідуальну роботу студентів з добре підготовленим структурним матеріалом [54,77]. Для самостійної роботи використовуються програмні продукти, які можна віднести до поточного типу, які дозволяють представляти вивчає мий розділ як завершений об'єкт.

Застосування сучасних інформаційних технологій у процесі організації самостійної роботи має ряд переваг:

1. Навчальні продукти виконані на сучасному рівні;
2. Можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи;
3. Використання переносу акцентів на електронні носії;
4. Варіативність завдань з урахуванням потенційних можливостей та здібностей студентів;
5. Підвищення професійної мотивації студентів;
6. Можливість об'єктивного електронного контролю за станом засвоєння студентом необхідного навчального матеріалу.

Отже, наслідком процесу інформатизації суспільства та освіти є поява дистанційного навчання як найбільш перспективної, гуманістичної, інтегральної форми освіти, що дає змогу розвинути самостійну діяльність студента, зорієнтовану на індивідуалізацію навчання. Вивчення розвитку дистанційного навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) країн Європи та Америки дає можливість відстежити своєрідність формування нової форми навчання за рубіжем для адаптації діючої в Україні системи освіти до вимог, що висуваються, як наслідок дії тенденцій глобалізації, демократизації та інтеграції в освітній сфері.

Висновки до 1 розділу

Самостійна робота – це вид розумової діяльності, за якої студент самостійно (без сторонньої допомоги) опрацьовує практичне питання, тему, вирішує задачу або виконує завдання на основі знань, отриманих з підручників, книг, на лекціях, практичних або лабораторних заняттях.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є:

1. Поглиблення і розширювання отриманих знань;
2. Систематизація і закріплення книжкових знань і практичних навичок;
3. Розвиток пізнавальних здібностей та активності студентів;
4. Розвиток дослідницьких навичок;
5. Формування здібностей до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Реалії сучасного світу вимагають нових підходів до професійного формування особистості, що дозволяє студентам адаптуватися до постійно мінливого суспільства в процесі професійної підготовки. Цей соціальний порядок суспільства вносить зміни в систему освіти, пріоритет якої орієнтований на саморозвиток, самовиховання та самореалізацію особистості майбутнього фахівця. У цій роботі розглянуто кілька типів класифікації самостійних робіт. А саме, існують такі типи: за часом та формою контролю, за формою організації студентів, за місцем виконання, відповідно до взаємодії вчителя та учнів, за рівнем обов'язковості виконання, за рівнем мотивації.

Більшість дослідників виділяють три типи самостійної роботи, а саме: копіювальну, трансформаційну та творчу. Ці типи дозволяють студентам набути таких навичок: розуміння навчальної мети, розуміння послідовності виконання завдань, накопичення основних фактів та видів діяльності, раціональне виконання завдання, адекватна оцінка результатів діяльності, вибір операцій відпрацювання шляхів вирішення освітніх проблем,

визначення освітніх завдань, вибір необхідного матеріалу, вирішення навчальних проблем, перевершення самоконтролю та самооцінки власних дій.

Проблеми організації самостійної роботи різнобічно висвітлюються в працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря, В. Козакова, І. Лернера, О. Мороза, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Л. Сущенко, М. Шкіля, О. Ярошенко, М. Дяченко та ін. Аналізуючи досвід роботи зі студентами, особливо на перших та других курсів, можна виділити такі основні проблеми з організації ефективної самостійної роботи:

1. Невміння працювати самостійно: виділяти основне та другорядне, шукати додаткові джерела інформації, презентувати свою роботу.
2. Неусвідомленість змісту завдань, що пропонуються для самостійного вивчення та опрацювання;
3. Зниження чи відсутність мотивації самостійної навчальної діяльності;
4. Відсутність чіткого плану роботи з боку викладача (студента спочатку треба навчити самостійно працювати) та неорганізованість роботи (хаотичний характер) з боку студента;
5. Одноманітність та неефективність запропонованих завдань;
6. Недостатнє методичне забезпечення (відсутність методичних рекомендацій, посібників, списків основної та допоміжної літератури з запропонованої теми);

Студент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі. Найзручнішою і найдоступнішою формою здобуття вищої освіти є дистанційне навчання, як ідеальне рішення для тих, хто віддає перевагу сучасним інформаційним технологіям в освіті та цінує свій час.

Існують такі переваги дистанційного навчання: навчання на сучасному рівні, можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи, підвищення професійної мотивації студентів, варіативність завдань.

На основі проблем самостійної роботи були визначені проблеми самостійної роботи в дистанційному навчанні, такі як:

1. Посилене незнання робочого плану, спричинене фізичною дистанцією викладача та студента;
2. Неможливість студентів порівнювати або конкурувати з іншими учнями;
3. Демотивація, спричинена відсутністю соціальної взаємодії (вчитель – студент або студент – студент).

РОЗДІЛ 2.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ДИСЦИПЛІНИ «ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ»

2.1 Педагогічна психологія як предмет

Педагогічна психологія – галузь психології, яка вивчає закономірності психічної діяльності людини у процесі розвитку і саморозвитку, виховання і самовиховання, навчання і самонавчання [50, 154].

Предмет педагогічної психології – дослідження механізмів, фактів, психологічних закономірностей та засвоєння людиною соціокультурного, морального, духовного тощо досвіду в освітньому процесі [32, 15].

З позиції сучасної методології психолого-педагогічної науки, основним завданням педагогічної психології є дослідження умов забезпечення ефективної соціалізації людини на шляху досягнення соціальної зрілості.

Завданнями сучасної педагогічної психології є наступне:

1. виявлення психологічних механізмів навчальних і виховних впливів на інтелектуальний та особистісний розвиток учня;
2. визначення механізмів і закономірностей освоювання учнями соціокультурного досвіду, зберігання його в індивідуальній свідомості й використання у різних ситуаціях;
3. виявлення зв'язку між рівнем інтелектуального й особистісного розвитку учнів та формами й методами навчального й виховного впливу (співробітництво, активні форми навчання тощо);
4. визначення особливостей організації та управління навчальною діяльністю учнів і впливу цих процесів на їхній особистісний та інтелектуальний розвиток, а також на навчально-пізнавальну й соціальну активність;

5. дослідження психологічних основ діяльності педагога, його індивідуально-психологічних і професійних якостей;
6. визначення психологічних основ діагностики рівня й якості вихованості та здібностей учнів, засвоювання ними знань, вмінь і навичок;
7. розробка психологічних основ удосконалення навчально-виховного процесу на всіх рівнях освітньої системи [22, 66].

На думку Зимньої І.А., педагогічна психологія як міждисциплінарна сфера наукового знання покликана вивчати умови й фактори формування психічних новоутворень, під впливом освіти. Педагогічна психологія, як теорія, покликана вивчати природу й закономірності процесу учіння й виховання, як прикладна – ставить перед собою мету використовувати досягнення усіх віток психології для удосконалення педагогічної практики, тому часто педагогічну психологію поділяють на дві частини: теоретичну й практичну. Саме остання найближча до педагогіки. Взаємне збагачуюче поєднання психологічних теорій із педагогічними ідеями може досягатися різними шляхами [60, 3].

По-перше, якщо центр дослідницької уваги знаходиться в педагогіці, а психологічні дані відіграють роль важливих передумов, психологія у цих випадках стає об'єктивним фактором (передусім у виді індивідуально-психологічних особливостей учнів), який необхідно виявляти й враховувати в педагогічному процесі.

У підсумкові психологічна педагогіка, на думку Букарева М.М., як сфера педагогічного знання, використовуваного для більш глибокого розгляду проблем педагогічної теорії й практики. У цьому випадку увагу необхідно звертати на ті психологічні передумови, які досліджуються в якості значущих факторів педагогічного процесу [12, 293].

По-друге, розглядаючи педагогічну психологію як науку, що вивчає психологічні аспекти освіти, можна використовувати її досягнення в

педагогічній практиці, проводити моніторингові і скринінгові дослідження в освіті.

По-третє, діалог наук можливий у контексті експериментальної педагогіки, покликаний дати, на думку Меймана Е., загальній педагогіці емпіричну основу. У даному розумінні діалогу педагогіка і психологія використовують методологічні підходи, методи й методики одна одної у вивченні освітнього простору [61, 122].

Прагматична єдність наукових сфер доказана часом. Професійна педагогічна діяльність передбачає достатнє знання вчителем не лише фундаментального теоретичного курсу педагогіки, але й сучасної психології, вміння використовувати їх досягнення в повсякденній праці. Професія педагога, ймовірно, найбільш відчутна до психології, оскільки діяльність педагога, і особливо його педагогічна дія, спрямовані на людину, на її розвиток. І при цьому саме педагог (на відміну від схоластичних вчених – психологів-педагогів чи педагогів-психологів), у своїй педагогічній дії зустрічається з «живою психологією суб'єкта». Саме живе психологічне знання, що відтворює психічні стани, будують учителі і психологи-практики в процесі розвитку суб'єкта, в процесі його виховання.

У гуманістичній парадигмі педагог завжди розглядався не лише як учитель шкільного предмета, але й як вихователь. Водночас ця функція педагога завжди викликала найбільше нарікань.

Ще Ушинський К.Д. зауважував: «Ніщо не викоринить у нас твердої віри в те, що прийде час, хоч можливо й не скоро, коли потомки наші з подивом згадають, як довго ми нехтували справою виховання і як безмірно страждали від цієї байдужості». Активні інноваційні процеси, що відбуваються в суспільстві, поставили педагогів перед необхідністю критичної переоцінки усталених науково-теоретичних і практичних систем учіння й виховання школярів, перегляду традиційних підходів у підготовці педагогів до виховної дії [53, 460].

Етап філософсько-педагогічного або загально дидактичного розвитку психолого-педагогічних ідей тривав із середини XVII ст. до середини XIX і був пов'язаний з іменами Яна Коменського (1592– 1670), Джона Локка (1632– 1704), Жан-Жака Руссо (1712—1778), Йоганна Песталоцці (1746 – 1827), Йоганна Гербарта (1776 – 1827), Адольфа Дістервега (1790 – 1841) та ін. У творах цих педагогів і філософів висловлювались численні психологічні ідеї щодо суті й особливостей ефективної організації освітніх процесів, проте всі вони ще не були системними[58, 63].

Етап теоретичного обґрунтування педагогічної психології як науки припадає на 50 – 70-ті роки XIX ст. Він тісно пов'язаний з іменами Миколи Пирогова (1810 – 1881), Костянтина Ушинського (1824 – 1871) і Петра Каптерєва (1849 – 1922). Ушинський у праці "Людина як предмет виховання. Дослід педагогічної антропології" обґрунтував необхідність педагогічної психології як науки, визначив її предметний зміст і взаємозв'язки з іншими науками про людину. П. Ф. Каптерєв у 1877 р. опублікував працю "Педагогічна психологія", яку присвятив психологічному аналізу освітнього процесу. Вперше використана ним назва так і закріпилася за цією дисципліною, як, до речі, і термін — освіта, що поєднував поняття навчання й виховання, а також активність педагога й учнів у цьому процесі.

Етап експериментального й організаційного становлення тривав з кінця 70-х років XIX ст. до 20–30-х років XX ст. Перша вітчизняна експериментальна робота, присвячена розумовій утомі школярів, належала І. О. Сікорському (1842– 1919), її було видано в 1879 р. У 1901 р. В. М. Бехтерєв (1857– 1927) заснував першу лабораторію з проблем педагогічної психології, а в 1907 р. – інститути педології і психоневрології. Майже тоді ж, на початку століття, подібні лабораторії виникли в Німеччині (Е. Мейман (1862 – 1915)) і Франції (А. Біне (1857– 1912)). У цей період у психології проводилась активна організаційна робота, відбувалися з'їзди психологів і педагогів, на яких, як і у фаховій пресі, точилися запеклі суперечки двох таборів науковців – О. П. Нечаєва та Г. І. Челпанова. Вони відстоювали різні

погляди на шляхи розвитку психолого-педагогічної науки: експериментально-прикладний і філософсько-теоретичний [13, 103].

Радянський етап у розвитку вітчизняної педагогічної психології почався з 20-х років ХХ ст. У цей період на марксистській основі було створено низку психологічних концепцій (Л. С. Виготського (1896– 1934), С. Л. Рубінштейна (1889– 1960), А. С. Макаренка (1888– 1939), Д. Б. Ельконіна (1904– 1984), О. М. Леонтьєва (1903– 1979), Г. С. Костюка (1899– 1982), О. В. Запорожця (1905– 1981), П. Я. Гальперіна (1902– 1988)), які ввійшли в теоретичний арсенал світової психолого-педагогічної науки [18, 10].

Це був і час активної організаційної розбудови відповідних наукових центрів. У 1945 р. в Києві відкрився Науково-дослідний інститут психології Академії наук України, основна проблематика досліджень якого була й нині залишається психолого-педагогічною. Педагогічна психологія почала викладатись в університетах країни, середніх спеціальних та вищих навчальних закладах педагогічного спрямування. Необхідність належного науково-методичного забезпечення викладання призвела до створення у вищих навчальних закладах відповідних кафедр та профільних лабораторій, які з часом ставали осередками розвитку вузівської психолого-педагогічної науки.

Сучасний етап розвитку педагогічної психології в Україні з 1991 р. тісно пов'язаний з новим етапом організаційного становлення психологічної науки. Так, лише за останні 10 років поруч з найстарішим центром розвитку психолого-педагогічної науки країни – Інститутом психології імені Г. С. Костюка (заснований у 1945 р.) при Академії педагогічних наук України виникли науково-дослідні інститути, що досліджують різні аспекти педагогічної психології: НДІ проблем виховання, НДІ проблем професійної освіти, НДІ дефектології, НДІ проблем вищої школи та ін. У цих наукових закладах зосереджено потужний науковий потенціал, результати реалізації якого на сьогодні відомі далеко за межами України.

Як галузь психологічної науки педагогічна психологія має тісні міжпредметні зв'язки з такими психологічними дисциплінами, як загальна й соціальна, вікова й спеціальна психологія. Особливий характер міжпредметних відношень існує між педагогічною психологією та педагогікою [40, 66].

Загальна психологія є базовою наукою для педагогічної психології. Це проявляється в активному використанні педагогічною психологією наукових фактів щодо специфіки, структури й проявів окремих психічних функцій як об'єктів психолого-педагогічного дослідження. Крім того, педагогічна психологія активно використовує досягнення загальної психології у царині методології психологічних досліджень. На цій базі педагогічна психологія створює власну, похідну від загально-психологічної, систему категорій і принципів наукової теорії. У традиціях вітчизняної психології основними вважаються принципи детермінізму й розвитку (це найстаріші, найуніверсальніші наукові евристики), відображення та єдності психіки й діяльності, об'єктивності, системного підходу тощо.

Категорія педагогічної взаємодії як центральне поняття педагогічної психології позначає однозначні родовидові відношення педагогічної психології із соціальною психологією. Як відомо, предметом дослідження соціальної психології виступають явища формування, протікання й результативності впливу соціальної взаємодії на соціальні об'єкти й соціально-психологічні характеристики соціальних об'єктів (будь-то особистість чи група осіб).

Педагогічна взаємодія в цьому відношенні виступає як окремий випадок соціальної взаємодії, для якої є дійсними всі основні соціально-психологічні особливості спілкування людей та закономірності взаємодії між собою та з груповими суб'єктами. Тенденція до зближення зазначених дисциплін на сьогодні реально відображена у виникненні нової галузі психолого-педагогічної науки, яка має назву соціальна педагогічна психологія. Вона вивчає проблеми соціалізації особистості учня, психології

особистості вчителя як суб'єкта педагогічного спілкування та діяльності, питання специфіки міжособистісних відносин в учнівських групах у процесі педагогічної взаємодії тощо.

Єдність педагогічної та вікової психології зумовлена, перш за все, єдністю об'єкта дослідження, за який приймається онтогенез особистості в соціальних умовах. Якщо цей об'єкт розглядається в плані особливостей та закономірностей вікового розвитку особистості в умовах її соціалізації, то ми одержуємо предмет вікової психології. У випадках, коли необхідно з'ясувати особливості й закономірності процесів соціального впливу на особистість з метою її розвитку, перед нами виникає предмет дослідження педагогічної психології. Цілком очевидно, що розділ, який охоплює проблеми співвідношення навчання і розвитку, належить і до вікової, і до педагогічної психології.

Взаємозв'язок педагогічної психології зі спеціальною психологією проявляється насамперед через взаємозбагачення теоретичного й науково-методичного інструментарію цих дисциплін. З позиції педагогічної психології у цих процесах завжди реалізується установка на пильне вивчення досвіду навчання і виховання дітей зі специфічними вадами розвитку. Будь-який момент соціалізації цих дітей у статичному, законсервованому вигляді розкриває специфічність окремих стадій розвитку людського індивіда, визначає реальний діапазон дії спрямованих соціальних впливів на розвиток особистості людини, вказує на магістральні напрями та головні психологічні передумови її ефективної спрямованої соціалізації [40, 33]. Прикладом інструментально-методичних запозичень педагогічної психології є історія виникнення автодидактичних іграшок, тобто ігрових пристосувань для самонавчання дітей.

Найочевиднішим є взаємозв'язок педагогічної психології з педагогікою. За своєю суттю педагогіка, яка покликана вивчати цілі, зміст та методи ефективної соціалізації особистості, є наукою комплексною. Ця наука поєднує науково обґрунтовані й емпірично підтверджені закономірності

загальної дидактики та методики викладання певного предмета, анатомії й фізіології дитини, психогігієни, вікової й педагогічної психології. Психолого-педагогічне знання тут виступає хоч і центральним, але тільки окремим моментом складнішої системи педагогічного дослідження, що, звичайно, не применшує його суттєвості.

Педагогічна психологія і філософія:

1. Особливості повсякдення (кризові явища в психології вчителя і психології окремої дитини; домінування директивної педагогіки і демократизація школи; психологія професійного виживання в несприятливих соціально-економічних умовах; наукове знання та спрощений досвід громадян про навчально-виховний процес; психологія педагогічних стереотипів);
2. Пізнання навколишньої дійсності (директивна педагогіка і психологічні особливості діяльності вчителя-жінки, учителя-чоловіка; сенс життя і вміння самопізнання);
3. Доведення доцільності та правомірності використання навчально-виховних інноваційних технологій (філософія освіти і ефективність знання з педагогічної психології в практиці педагогічної діяльності; обґрунтування актуальності методів навчання і виховання; критичний аналіз досягнень вітчизняної педагогічної психології та врахування їх у педагогічній діяльності);
4. Розробка методів прогнозування розвитку особистості;
5. Філософсько-психологічні уявлення про сутність людини як основа для побудови навчально-виховного процесу.

Педагогічна психологія і генетична психологія, або психологія розвитку:

1. методи дослідження (спостереження, експериментально-генетичний метод);
2. особливості вияву та формування задатків у процесі навчання;
3. вплив середовища на становлення особистості.

Педагогічна психологія і психогенетика:

1. методи дослідження (спостереження, експеримент, близнюковий і генеалогічний методи);
2. роль спадковості в навчанні і вихованні та виняткові діти (проблема обдарованості; «ліворукі» діти тощо);
3. взаємодія спадкових і соціальних чинників впливу в навчанні та вихованні;
4. психогенетика аномальної та девіантної поведінки;
5. психогенетика темпераменту та процес навчання і виховання [2, 33].

Педагогічна психологія і соціальна психологія:

1. методи дослідження (спостереження, експеримент, самоспостереження, опитування; соціометричне дослідження, парний рейтинг);
2. міжособистісна взаємодія в учнівському та педагогічному середовищах (створення оптимального соціально-психологічного клімату в класі; психологія педагогічного впливу, педагогічного спілкування);
3. особливості навчання і виховання особистості в певній культурі;
4. психологічні способи управління педагогами;
5. особистий приклад учителя та соціальний мікроклімат в учнівській групі.

Основні проблеми педагогічної психології

Проблема сенситивного періоду. Вона пов'язана з виділенням і максимально можливим використанням визначених вікових періодів для розвитку тих чи інших здібностей чи якостей дитини. У даний час невідомі всі сенситивні періоди розвитку інтелекту й особистості, їх початок, тривалість і кінець. Швидше за все, ці періоди індивідуальні та своєрідні. Можливо, кілька сенситивних періодів характерні для тих самих властивостей у різні вікові періоди. Поки однозначного рішення цієї проблеми не існує.

Проблема зв'язку свідомо організованого впливу та природного психічного розвитку дитини, інакше кажучи, проблема зв'язку біологічного дозрівання й навчання з розвитком дитини (допомагає спеціально організоване навчання розвитку дитини чи заважає йому) [13, 43].

Проблема загального й вікового сполучення навчання у вихованні: які пріоритети й у якому віці повинні бути, як гармонійно об'єднати процеси навчання й виховання?

Проблема здійснення системного характеру розвитку дитини та комплексного педагогічного впливу: за яким законами повинен протікати педагогічний вплив і які його ключові моменти?

Проблема взаємозв'язку дозрівання й навчання дитини, її задатків і здібностей, генетичної та середовищної обумовленості, розвитку психологічних характеристик і поведінки дитини.

Проблема визначення психологічної готовності дитини до свідомого навчання й виховання, пошук валідних засобів діагностики.

Проблема педагогічної занедбаності: як відрізнити безнадійно відсталу в розвитку дитину від педагогічно запущеної; які дефекти в розвитку можна перебороти на визначеному етапі, а які – ні?

Проблема забезпечення індивідуалізації навчання: яким чином можна створити умови для індивідуального навчання (темпи, ритм засвоєння знань з орієнтуванням на індивідуальні особливості дитини), коли навчальний процес у цілому має груповий характер.

Проблеми соціальної адаптації та реабілітації (йдеться про соціально ізольованих людей, які потребують відновлення порушених соціальних зв'язків) [25, 29].

Структура педагогічної психології

Педагогічну психологію поділяють на психологію виховання, яка вивчає закономірності активного й цілеспрямованого формування особистості, та психологію навчання, яка вивчає закономірності передавання й засвоювання знань, умінь і навичок.

В останні роки виділяються ще такі сфери педагогічної психології, як психологія педагога й педагогічної діяльності, у дослідження взаємовідношень навчально-виховному й педагогічному колективах. У кожному з цих випадків виховання та навчання розглядаються як специфічні види діяльності конкретного суб'єкта (дитини, педагога, учня, вчителя). Від початку виникнення (друга половина ХІХ ст.) вона настільки збагатилася науковими дослідженнями, що назріла необхідність у виокремленні певних напрямів і створенні своїх незалежних галузей. Серед них можна назвати: психологія навчання, психологія виховання, психологія вчителя.

В психології навчання і виховання дітей є ряд проблем, теоретичне і практичне значення, яких виправдовує виділення і здійснення цієї області знань.

2.2 Класифікація методів дослідження педагогічної психології

Психологію, яку ми спостерігали раніше, є систематичним і науковим дослідженням поведінки людини. Вона має свої спеціальні засоби дослідження та методи. Ці засоби та методи допомагають нам збирати та впорядковувати важливі факти та інформацію про предмет «Педагогічна психологія» [13, 95].

Наведені методи використовуються у психології та «Педагогічній психології» та являються основними методам. Окрім цих методів, існують і інші методи, які використовуються психологами освіти при збиранні та організації необхідних даних.

Сучасна наукова психологія зосереджує свої зусилля як на подальшому вивченні психіки, дослідженні теоретичних проблем розвитку й діяльності особистості, так і на розв'язанні практичних завдань оптимізації поведінки та діяльності особистості у сфері науки, виробництва, культури, освіти, медицини тощо.

За своїми методами психологія суттєво відрізняється від інших наук. Специфіка психічної дійсності вимагає розробки й застосування спеціальних методів її пізнання та формування. Тому у створенні свого методичного інструментарію психологічна наука спирається на певні методологічні принципи. Найголовнішими такими вимогами є об'єктивність, генетичний підхід, системність, особистісний підхід, індивідуалізація, єдність теорії та практики.

Вимога об'єктивності полягає у вивченні об'єктивних умов виникнення та функціонування, об'єктивних проявів психічних явищ. Психічні функції неможливо безпосередньо сприймати внутрішнім зором. Наукове вивчення психіки стає можливим завдяки опосередкованому аналізу і синтезу об'єктивних проявів психіки у процесах та продуктах діяльності й поведінки людини. [33, 47].

Організаційні (порівняльні, лонгітюдні, комплексні).

Порівняльний метод «поперечний зріз»: зіставлення окремих властивостей в осіб різного віку з метою вивчення динаміки психічних явищ. Вимагає конкретних критеріїв у формуванні вибірки досліджуваних (за рівнем освіти, належністю до певної соціальної групи тощо) [49, 203].

Лонгітюд: багаторазове обстеження одних осіб протягом тривалого періоду, який вимірюється іноді десятками років [5, 403]. Передбачає роботу зі стабільною групою. Як наслідок, існує ймовірність звикання дослідника до групи, що часто виявляється в некритичному осмисленні отриманої інформації.

У практиці педагогічної діяльності типовим прикладом життєвого лонгітуду є праця класного керівника, яка демонструє особливе соціальне значення професії вчителя початкових класів.

Комплексний метод передбачає поєднання лонгітуду та порівняльного методу), розробку і впровадження дослідницьких програм, у яких беруть участь представники різних наук [16, 270].

Емпіричні методи (спостереження, експеримент, самоспостереження)

Психодіагностичні: тести, опитувальники – бесіда, анкета; аналіз продуктів діяльності.

Біографічні методи: аналіз життєвого шляху, документації, свідчень особистості та очевидців.

Основним методами у віковій психології вважаються спостереження, експеримент, самоспостереження.

Спостереження – це фіксація даних за заздалегідь продуманим планом без активного втручання спостерігача в перебіг подій. Об'єктом спостереження може бути поведінка, діяльність особистості в різнопланових ситуаціях, зміст яких попередньо визначається [20, 3].

Види спостереження:

1. За місцем проведення: лабораторне (у спеціально створених умовах) і природне (у звичних умовах);
2. За контактом: безпосереднє і опосередковане;
3. За стилем взаємодії з об'єктами: включене і приховане;
4. За метою: випадкове і цілеспрямоване;
5. За рівнем організації діяльності: вибіркоче і суцільне;
6. За способом фіксації результатів: констатувальне, оцінювальне тощо.

Основні вимоги до спостереження:

1. Планомірність;
2. Відсутність у спостерігача тенденційності, упередженості та суб'єктивізму;
3. Самоконтроль спостерігача;
4. Об'єктивний аналіз отриманих результатів незалежно від ставлення до тих, за ким спостерігали.

Особливим видом спостереження є батьківські щоденники [49,207].

Самоспостереження, самоаналіз або інтроспекція є одним із старих методів властивий психології. Це означає зазирнути всередину, заглянути в роботу власного розуму та повідомити, що ми там знаходимо.

Інтроекція – метод поглибленого дослідження і пізнання людиною моментів власної активності: окремих думок, образів, почуттів, переживань, актів мислення тощо [15,298].

Метод інтроекції використовують при дослідженні інтересів, уявлень, почуттів (психологічних станів, настроїв), у вивченні працездатності, професійної продуктивності тощо. Метод відіграє важливу роль серед інших прийомів у формуванні самосвідомості особистості.

Самоспостереження, можливості якого формуються, починаючи з кризи «3 років», у віковій психології є показником здатності особистості критично та адекватно оцінювати власні домагання, успіхи, невдачі.

Наприклад, студенту було запропоновано відповісти на питання. Він повинен згадати певні засвоєні ним факти, щоб організувати їх певним чином, а потім повідомити, яким чином він намагався згадати, що він думав і відчував, намагаючись згадати. Таким чином, це метод, при якому людина спостерігає, аналізує та повідомляє про власні почуття, думки або все, що проходить у його свідомості під час психічного акту чи переживання [44,78].

Цінність самоспостереження зростає, якщо його дані поєднуються з результатами об'єктивного дослідження власної психіки засобами планомірного спостереження, експерименту, тестування тощо.

Експеримент є методом збору фактів в умовах, які забезпечують активний прояв психічних явищ, що вивчаються. Передбачає активне втручання дослідника в процес роботи. Експерименту, як правило, передують вироблення гіпотези, яка визначає його зміст і реалізацію. За О.Г. Морозом, експеримент має всі необхідні ознаки практичного оволодіння дійсністю з боку людини, оскільки з його допомогою відбувається відтворення на практиці явищ, які її цікавлять [43, 161].

Види експерименту (залежно від умов проведення):

1) лабораторний: здійснюється в штучних умовах, зокрема в психологічних лабораторіях, обладнаних відповідною апаратурою, яка реєструє певні показники психічних явищ;

2) природний: нейтралізує негативний вплив емоційної напруженості та прогнозованого реагування, яке виникає в лабораторних умовах дослідження.

Природний експеримент був запропонований у 1910 році на I Всеросійському з'їзді з експериментальної педагогіки (О.Ф. Лазурський, 1874–1917). Як правило, доповнюється бесідою. Його різновидом є експериментальне навчання, коли школярі вивчаються безпосередньо в процесі навчально-виховного процесу з метою активного формування в них певних психологічних особливостей [43, 173].

Особливими видами природного експерименту є лонгітюд, зміст якого полягає у створенні звичних для респондентів умов з метою зниження напруженості в експериментальних ситуаціях та близнюковий метод як порівняльне вивчення умов розвитку і навчання однойцевих близнюків, які маючи однаковий генетичний код, дозволяють установити зміст впливу на особистість різнопланових соціальних чинників. Уперше близнюковий метод був запропонований Ф. Гальтоном (1875). На сьогодні в науковій літературі описано більше 130 пар монозиготних близнят [30, 47].

Основні недоліки методу:

1. труднощі в приховуванні експериментальних завдань;
2. практично неможливо застосувати точний кількісний аналіз до отриманих результатів, які протоколюються лише в кінці окремих етапів роботи.

Тести (англ. test – проба, перевірка, випробування) – стандартні методи, які полягають у використанні стандартних запитань, отриманні стандартних відповідей і стандартній обробці інформації. Тести є основними інструментами психодіагностичного дослідження, з допомогою яких досягається постановка психологічного діагнозу [28, 90].

Автором перших тестів вважається Ф. Гальтон, який створював техніку вивчення індивідуальних відмінностей (1869, 1874, 1890). Згодом термін «тест» був обґрунтований у дослідженнях Д. Кеттела (1890).

Особливий внесок у розробку тестів здійснила А. Анастасі (1982), праці якої називають енциклопедією західноєвропейської психології. Застосування тестів вимагає від дослідника спеціальної підготовки. На практиці їх часто підміняють анкетами, що призводить до спрощеного, вульгарного розуміння їх призначення [3, 48].

Суспільною домінантою, яка спотворює «тест», є введення на початку 1990 х років цього поняття для найменування завдань, адресованих абітурієнтам вищих навчальних закладів. Такі завдання є елементами тестових технологій, але їх неприпустимо називати тестами.

У психології широко відомі три види тестів:

Тести визначення здібностей дозволяють провести відносні виміри рівня розвитку психічних властивостей (наприклад, властивостей пам'яті, мислення, уяви тощо), які визначають успіх діяльності.

Тести успішності дають можливість визначити ступінь готовності до певної діяльності, тому що заміряють рівень засвоєння знань і навичок, необхідних для тієї чи іншої діяльності,

Проективні тести найчастіше скеровані на те, щоб встановити наявність певних психічних властивостей у даної людини. Проективними вони називаються тому, що складаються з таких стимулів, реагуючи на які людина проектує (виявляє) властивості, притаманні її особистості. Для цього, скажімо, пропонується тлумачення події, відновлювати ціле за деталями, надавати сенс неоформленому матеріалові, створити оповідання за малюнком із невизначеним змістом.

Опитувальники: анкета, інтерв'ю (запозичені з соціальної психології) і бесіда (запозичена з педагогіки). Особливе місце в системі опитувальників належить соціометрії, яка з'ясовує структуру міжособистісних стосунків у групі, та референтометрії, метою якої є виявлення значущих осіб (груп) для особистості (обидва методи також запозичені із соціальної психології)

Методи опрацювання (кількісні, або статистичні; якісні, або аналітичні).

Наприклад:

1. Шкала найменувань (номінальна шкала): визначення або класифікація об'єктів;
2. Порядкова (ординальна) шкала: демонстрація природної послідовності подій; пов'язана з операцією впорядкування (шкала шкільних оцінок); її показники не є результатами кількісних вимірювань, а характеризують якісні відмінності (у психології використовуються найчастіше);
3. Інтервальна (кількісна шкала): позначення спеціально розроблених критеріїв; особливим її видом є альтернативна (дихотомна) шкала, яка має тільки два значення (0–1 або 1–2), тому її можна розглядати як рівномірну інтервальну шкалу; може бути перетворена на шкалу відношень, якщо зафіксувати точку відліку (як правило, цей показник – «нуль»).

Методи інтерпретацій

Генетичний: дослідження показників розвитку (виокремлення фаз, стадій, кризових періодів у становленні новоутворень); установлює “вертикальні” (генетичні) зв'язки між рівнями розвитку; історично виник унаслідок утвердження в науці, починаючи із XVII ст., ідеї розвитку: у математиці – диференційного обчислення, у геології – теорії Ч. Лайєля (1797–1875), у космогонії – гіпотези І. Канта (1724–1804) та П. Лапласа (1749–1827), у біології – теорії Ч. Дарвіна тощо; Генетичний підхід у вивченні психічного розвитку дітей започаткувався в античній психології. Перші роботи, пов'язані з пошуками основ психіки, привели античних мудреців до ідеї про вивчення генезиса душі та з'ясування її детермінуючих чинників.

Структурний: визначення «горизонтальних» (структурних) зв'язків між усіма відомими характеристиками особистості; установлює типові і нетипові особливості розвитку. Існують також інші класифікації, які здебільшого відображають авторські позиції. Однак, як правило, їх об'єднує визнання

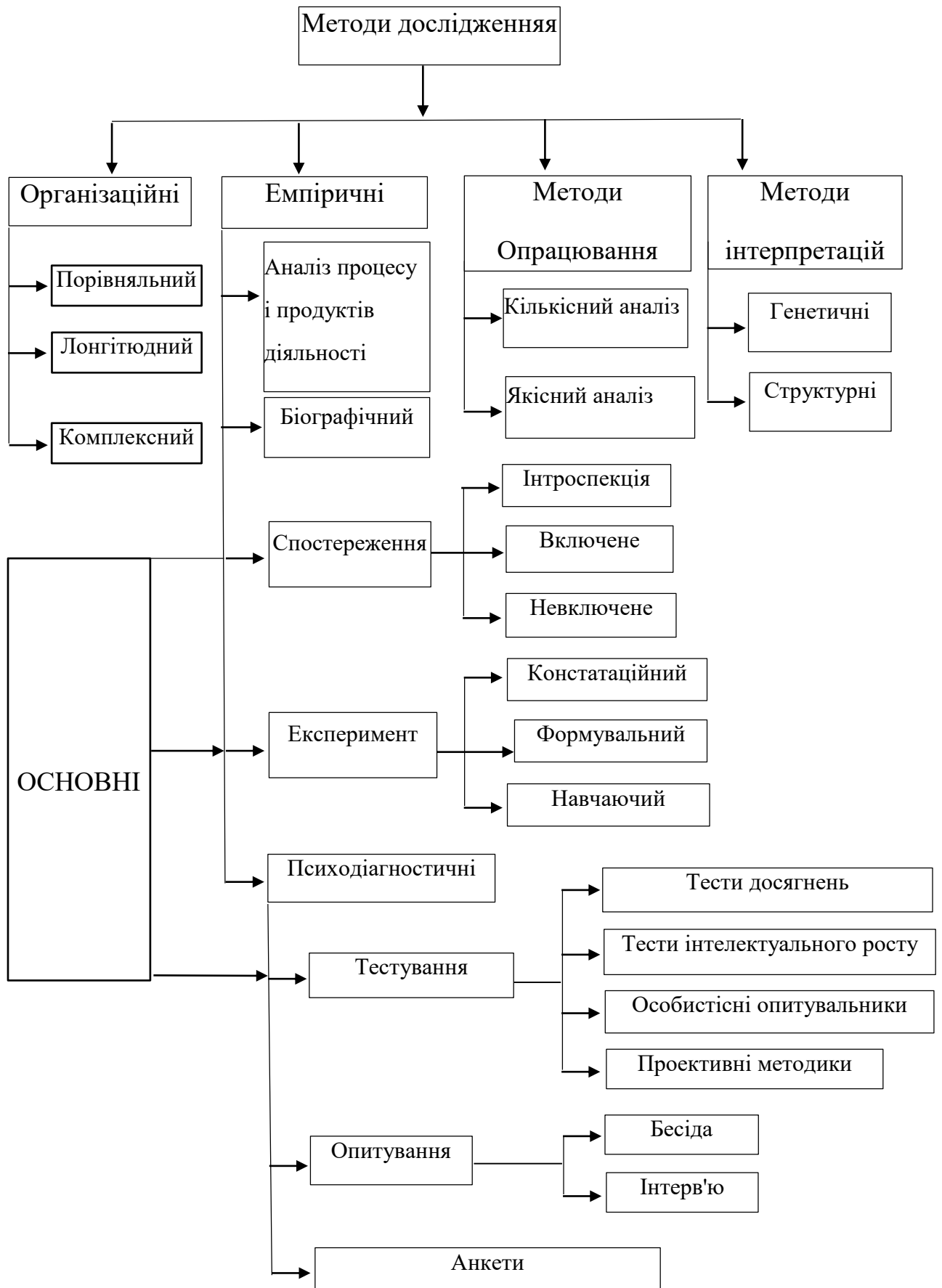
пріоритетності загальнонаукових методів – спостереження, експерименту, самоспостереження. Решта методів здебільшого мають статус «додаткових» (або «допоміжних») [3, 304].

Методи активного впливу на особистість. Сучасній науковій психології властиві не лише великі методичні можливості у пізнанні закономірностей психіки, а й здатність при потребі активно впливати на психічні властивості особистості. Потреба у цьому виникає, коли людина потрапляє у психотравмуючі ситуації - внаслідок міжособистісних конфліктів, стихійного лиха або техногенної катастрофи тощо. У цих випадках застосовуються методи активного психологічного впливу на людину з метою поліпшення її стану, подолання негативних наслідків для психіки. Ці методи може застосовувати тільки професійно підготовлений психолог.

Психологічний тренінг (вправи, ділові ігри) застосовується для розвитку здібностей, наприклад, уваги, пам'яті, мислення, уяви тощо. Зокрема, соціально-психологічний тренінг спрямований на розвиток комунікативних, перцептивних, інтеракційних здібностей, що поліпшує здатність людини до міжособистісного спілкування, забезпечує її особистісне зростання. Цей тренінг виконується за певним сценарієм у так званих групах дискусій, Т-групах тощо.

Таблиця 2.1.

Класифікація методів дослідження

2.3 Система завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія»

Раціональне планування і організація самостійної роботи студентів є найважливішою умовою її ефективності.

Планування самостійної роботи направлено на формування ефективної системи організації самостійної роботи та її оцінки.

При цьому необхідно пам'ятати, що самостійна робота студентів виконує в навчальному процесі кілька функцій:

1. Розвиваючу (підвищення культури розумової праці, привчання до творчих видів діяльності, вдосконалення інтелектуальних здібностей студентів);
2. Інформаційно-навчальну (навчальна діяльність на аудиторних заняттях, не підкріплена самостійною роботою, стає мало результативною); – орієнтуючу і стимулюючу (процесу навчання надається прискорення і мотивація);
3. Виховну (формується і розвиваються професійні якості фахівця);
4. Дослідницьку (новий рівень професійно-творчого мислення). [10, 55].

В основі самостійної роботи студентів лежать наступні принципи: розвиток творчої діяльності, цільове планування, особистісно-діяльнісний підхід. Самостійну роботу можна назвати ефективною тільки в тому випадку, якщо вона організована і реалізується в освітньому процесі як цілісна система на всіх етапах навчання.

У процесі самостійної роботи студент набуває навиків самоорганізації, самоконтролю, самоврядування, саморефлексії і стає активним самостійним суб'єктом навчальної діяльності. Самостійна робота повинна давати важливий вплив на формування особистості майбутнього фахівця. Студент, повинен планувати режим своєї роботи з урахуванням часу роботи бібліотеки, профільних лабораторій, комп'ютерних класів та ін. Він виконує

самостійну роботу за особистим індивідуальним планом, в залежності від його підготовки, часу та інших умов.

Першим завданням в організації самостійної роботи є складання розкладу, що відображає час занять і їх характер, перерви на обід, вечеря, відпочинок, сон та проїзд. Із самого початку студенту не потрібно прагнути робити відразу найважчу її частину. Доцільно вибрати щось середнє за складністю. Після цього, перейти до більш важкої роботи, легке залишивши наостанок. Розумову працю необхідно не тільки правильно організувати, а й стимулювати. Важливо вміти підтримувати стійку увагу до досліджуваного матеріалу. Вироблення уваги вимагає значних вольових зусиль від студента. Стійка увага з'являється тоді, коли людина ставиться до справи з інтересом.

Слід правильно організувати свої заняття за часом: 50 хвилин – робота, 5-10 хвилин – перерва, після 3 годин роботи перерва – 20 –25 хвилин. Інакше наростаюча втома спричинить нестійкість уваги. Організація активного відпочинку передбачає чергування розумової та фізичної діяльності, що відновлює працездатність людини.

Завдання 1. Психологічні тести

Психологічні тести – стандартизоване, часто обмежене в часі випробування, призначене для встановлення кількісних і якісних індивідуально-психологічних особливостей через вербальні або невербальні зразки відповідей або інші види поведінки [6, 14].

Тест складається із завдань – окремих пунктів методики, які призначені в сукупності для моделювання діяльності, в рамках якої, згідно теоретичним міркуванням або емпіричним спостереженням психолога. Проявляється та або інша психологічна особливість індивідуума: його риси, темпераментні властивості, настанови, мотиви, соціально-психологічні якості.

Вивченню і виміру когнітивних процесів психіки людини присвячена більша частина дисципліни «Педагогічна психологія». В запропонованих тестах студенти можуть перевірити такі процеси як: сприйняття, увага та пам'ять.

Психологічні тести – це інструмент навчання, завдяки якому студент може перевірити свої здібності, та завдяки отриманим результатам зможе організувати своє подальше навчання найбільш продуктивним чином.

Тест на сприйняття інформації

Сприйняття – процес прийому і переробки людиною різноманітної інформації, що надходить в мозок через органи почуттів [31, 77].

Цей тест допоможе студенту виявити свій тип сприйняття. Після отриманих результатів, студент зможе використовувати ці знання у подальшому навчанні. Наприклад, якщо у студента переважно аудіальний тип, то для самостійного навчання найбільше підійдуть аудіо або відео лекції.

Виділяють три основні типи сприйняття:

Аудіал – це людина, основна інформація для якого надходить через слуховий сенсорний канал.

Візуал – людина, що сприймає основний обсяг інформації через зоровий канал.

Кінестетик – людина, у якого інформація найкраще сприймається через тактильні відчуття.

Іноді виділяють четвертий тип сприйняття в окрему категорію – Дігітал (або дискретний тип). Це тип означає аналіз всіх інших систем сприйняття і на основі їх йде загальна картина інформації. Вважати цей тип сприйняття первинним теж не можна, так як він має на увазі деяку обробку отриманої іншими системами інформації, а також логічне осмислення, проте враховувати такий тип сприйняття, як «Дігітал» все-таки потрібно [9, 23].

Даний тест являє собою список з 48 тверджень, на які потрібно відповісти «згоден» або «не згоден» по відношенню до себе. Номери тверджень, з якими Ви згодні, виписуйте в процесі проходження у стовпчик (+ \ -). Щоб результати мали найменшу похибку, потрібно спробувати абстрагуватися від того, що Ви проходитье тест, намагаючись поринути в свої відчуття по відношенню до запропонованих нижче фразам, див. Додаток А.

Обробка результатів тесту:

Аудіал 2, 6, 7, 13, 15, 17, 20, 24, 26, 33, 34, 36, 37, 43, 46, 48

Візуал 1, 5, 8, 10, 12, 14, 19, 21, 23, 27, 31, 32, 39, 40, 42, 45

Кінестетик 3, 4, 9, 11, 16, 18, 22, 25, 28, 29, 30, 35, 38, 41, 44, 47

Розташуйте виписані Вами цифри в ті розділи, де вони присутні в наведеній вище таблиці відповідей.

Підрахуйте, в якому розділі у Вас вийшло найбільше цифр (тверджень, з якими Ви згодні) і побачите свій домінуючий тип сприйняття. Якщо кількість цифр приблизно дорівнює в кожному з розділів, то у Вас немає якоїсь однієї домінуючою сенсорної системи і Ваш тип – Дігітал (або дискретний).

Тест на увагу

Увага – форма психічної діяльності людини, що виявляється в спрямованості і зосередженості її свідомості на певних об'єктах, які мають постійне або ситуативне значення [22, 59].

Таблиця Шульте була розроблена спочатку як психодіагностичний тест для вивчення властивостей уваги німецьким психіатром та психотерапевтом Вальтером Шульте (1910 - 1972) [56,33]. З 1962 по 1972 р. Професор Шульте працював у Тюбінгені, де працював у галузі психопатології та досліджень психотерапії. Спочатку зразок був розроблений в інженерній психології, він використовувався для оцінки ефективності та швидкості пошукових рухів зору.

Таблиці Шульте являють собою набір цифр (від 1 до 25), розташованих у клітинах випадковому порядку. Випробуваний повинен якомога швидше показати і назвати від одиниці до двадцяти п'яти всі цифри. Можна фіксувати цифри тільки оком або за допомогою ручки, але міток не залишати. Наведено дві таблиці для двох спроб. Необхідно мати перед собою годинник для того щоб засікти час, перед тим як почати тест. По закінченню записати витрачений час на цю роботу.

Рисунок 2.1. Схема до тексту

11	4	13	5	20
17	8	12	2	22
1	14	21	16	9
18	3	7	19	24
10	23	15	6	25

7	14	6	19	2
11	1	16	12	20
13	18	4	8	22
3	23	24	21	25
10	15	5	17	9

Обробка результатів тесту:

Концентрація уваги на хорошому рівні – якщо на кожному з таблиць витрачається час не більше 40 секунд включно.

Концентрація уваги на достатньому рівні – якщо на кожному з таблиць затрачається не більше 50 секунд.

Концентрація слабка – якщо на кожному з таблиць витрачається більше 50 секунд.

Тест на пам'ять

Пам'ять – процеси запам'ятовування, збереження, відтворення та переробки людиною різноманітної інформації [23, 13].

Числа в дужках позначають смислові одиниці або числа, які зустрічаються у тексті.

Уважно прочитайте наступний текст 1 раз (або попросіть кого-небудь прочитати вам вголос). Потім запишіть основний зміст тексту. Ви можете скорочувати пропозиції, головне, щоб при цьому не втрачався сенс.

«Я виїхав верхи на коні (1), розраховуючи прибути на місце до дев'яти годин (2, 3). До цього часу всі дванадцять мисливців зберуться у сторожці (4, 5). Погода несподівано змінилася (6), почався холодний проливний дощ (7). Через чотири години шляху кінь почав спотикатися (8, 9). Раптом з трави

випорхнуло сім куріпок (10, 11). Не зволікаючи ні секунди (12), я вистрілив із своєї рушниці (13). Кінь здригнувся (14). Підстрелених птахів я підібрав (15). На зустріч з друзями-мисливцями я приїхав з видобутком (16)».

За відтворення кожній смисловій одиниці (1, 2, 5, 6, 7, 9, 10, 13, 14, 15, 16) поставте собі 1 бал.

За відтворення кожного числа (3, 4, 8, 11, 12) – 2 бали.

Підрахуйте загальну суму балів.

Обробка результатів тесту:

17–21 балів – то рівень вашої смислової пам'яті дуже високий. Для вас не становить великої праці виділити основне в оповіданні співрозмовника, запам'ятати час і місце призначеної зустрічі або номер телефону.

8–16 балів – ваша смислова пам'ять розвинена добре. Ви можете відрізнити головну інформацію від другорядної і в загальних рисах зрозуміти, про що йде мова.

0–7 балів – така сума балів не пов'язана з тим, що ви втомилися або вас відволікли, рівень вашої смислової пам'яті дійсно невисокий. Вже через кілька хвилин після розмови ви не можете згадати, що вам говорили. Через забудькуватість ваші обіцянки часто залишаються невиконаними.

Завдання 2. Контрольні завдання

Метою контрольної роботи є демонстрація учнями своїх навчальних досягнень, тобто знань змісту основних понять, вивчених у темі а також навичок самостійно опрацьовувати вивчений матеріал.

Контрольні завдання допоможуть учням закріпити поточні знання та робити обґрунтовані висновки.

У процесі підготовки контрольної роботи студенти набувають навичок роботи з монографіями, науковими статтями, нормативними і статистичними матеріалами. Вони також вивчають основні вимоги щодо оформлення наукових робіт.

Алгоритм підготовки

1. Вивчити лекційний матеріал з курсу.

2. Підібрати відповідну навчальну, методичну та спеціальну літературу за рекомендованим списком (а також самостійно підбраною).
3. Повторити вивчений матеріал.
4. Скласти план, який розкриває зміст прочитаного матеріалу.
5. Коротко сформулювати основні думки в тези.
6. Виписати цитати – дослівні витримки з книги, що найбільш характерно відображає ту чи іншу думку автора [28, 86].

Для реалізації самостійної роботи в процесі вивчення навчального предмета студенти виконують комплекс завдань різних типів відповідних рівнів складності. Для прикладу наведені запитання для самоконтролю базових положень теми педагогічна психологія:

1. Дайте визначення поняттю педагогічна психологія.
2. Хто перший із вчених дав визначення педагогічної психології, в якому році ?
3. Що вивчає предмет педагогічна психологія?
4. Які основні завдання педагогічної психології?
5. Назвіть відомі вам підходи педагогічної психології.
6. Опишіть які існують проблеми в педагогічній психології. Чому?
7. Опишіть взаємозв'язок педагогічної психології з іншими науками.

Завдання 3. Написання реферату

Реферат у тлумачному словнику – короткий усний або письмовий виклад наукової праці, результатів наукового дослідження, змісту книги і т. ін. [15, 408]

Реферат – вид самостійної роботи, метою якого є закріплення і контроль знань та навичок, набутих студентами в процесі їх практичної діяльності.

Реферат є підтвердження рівня опанування слухачами основних положень з обраної тематики, демонстрація знання відповідної літератури, вміння аналізувати матеріал, робити узагальнення та самостійні висновки.

Реферат повинен передбачати розкриття конкретного напрямку службової діяльності, мати прикладний характер та практичну спрямованість.

Виділяють основні етапи роботи над рефератом:

1. Початковий – вибір теми, складання списку літератури для опрацювання, початок її вивчення, розробка плану і написання вступу;
2. Основний – детальне опрацювання літератури, робота над змістом і висновками реферату;
3. Прикінцевий – оформлення реферату, самокритична оцінка його змісту і виправлення виявлених недоліків;
4. Захист реферату під час аудиторного заняття.

Алгоритм підготовки.

1. Ознайомитися з вимогами до реферату.
2. Підібрати літературу, у якій розкривається тема реферату. При підборі літератури Ви можете користуватися бібліотечними каталогами (алфавітним, предметним або систематичним).
3. Скласти план реферату.
4. Опрацювати літературні джерела, користуючись порадами до конспектування першоджерел.
5. Систематизувати опрацьований матеріал відповідно до плану реферату.
6. Дати власний критичний аналіз та оцінку висвітленої проблеми.
7. Оформити реферат відповідно до вимог.
8. На основі реферату підготувати усну доповідь на практичні заняття [17, 307]

Підготувати реферат на одну із запропонованих тем:

1. Шляхи розвитку творчої самостійності студентів.
2. Роль інформаційно-комунікаційних технологій в процесі навчання.

Завдання 4. Скласти асоціативну картку

Асоціативна картка (англ. «Mind map») – діаграма на якій відображають слова, ідеї, завдання, або інші елементи, розташовані радіально навколо основного слова або ідеї [60, 3].

Асоціативна карта це допоміжний засіб під час навчання, який допомагає організувати думки та систематизувати ідеї. Ментальні карти дуже корисні у різних ситуаціях, особливо, коли потрібно працювати та думати над різними темами: збором ідей, підготовкою презентацій, плануванням проекту тощо.

Було проведене користувацьке дослідження, в якому 80% студентів вважали, що створення асоціативної карти допомогло їм зрозуміти поняття та ідеї в науці. При дослідженні також було виявлено, що «mind map» ефективніше, ніж читання уривків із тексту та конспектування [53, 66].

Асоціативна карта знадобиться:

1. Для структурування та відбору ідей.
2. Для наочної візуалізації результатів виконаної роботи.
3. Для боротьби з прокрастинацією – це найпростіший спосіб легко включитися і увійти в потік.

Алгоритм підготовки

1. Визначити тему та написати її посередині аркуша паперу та обвести її колом.
2. Намалювати декілька ліній, що йдуть від кола. На кожній лінії написати підтему, що відповідає основній темі в центрі. Від цих ліній можна провести додаткові тонші лінії для підкатегорій або питань до підтем.
3. Важливо знайти якомога більше понять та правильно розмістити їх на мапі. Бажано застосовувати різний розмір шрифтів, символів та кольорів.

Скласти асоціативну картку по темі історія педагогіки.

Тестовий контроль знань

Тест – це стандартизоване, часто обмежене в часі, випробування для встановлення кількісних і якісних індивідуально-психологічних розбіжностей людей. Основною відмінністю тестів від інших емпіричних методів дослідження в психології є наявність чітких попередньо встановлених норм, з якими зіставляються одержані результати конкретного дослідження перед його інтерпретацією. Подальша робота передбачає перенесення характеристики психічних функцій групи, нормам якої відповідає одержаний результат, на об'єкт дослідження.

Метод тестування є одним із основних в сучасній психодіагностиці, а за рівнем популярності в клінічній, освітній і професійній психодіагностиці він міцно утримує першість уже впродовж століття.

Відокремлюють форми тестових завдань: тестові завдання відкритої форми та закритої, тестові завдання на встановлення відповідності послідовності.

Тестові завдання відкритої форми формуються у вигляді твердження, поряд з яким готові відповіді з вибором не наводяться. Студент самостійно повинен дописати у відведеному для цього місці свою відповідь. Тестові завдання відкритої форми можуть бути:

1. На доповнення (для перевірки знання назв, формул, імен, фактів, властивостей, ознак, дат тощо);
2. З короткою відповіддю;
3. З розгорнутою відповіддю (есе) рекомендовано не більше від двох в одному тесті;
4. На обчислення (із зазначенням похибки, у межах якої відповідь буде зарахована як правильна).

Інструкцію до завдань відкритої форми можна формувати так: доповніть: або сформулюйте: або вкажіть тощо. Кожне завдання може містити одне доповнення. Місце для доповнення позначається прочерком, крапками, порожнім місцем тощо.

Тестові завдання із вибором однієї правильної відповіді – це найпростіший вид, в яких правильна відповідь вже міститься, і завдання студента полягає в її знаходженні.

Інструкцію до тестових завдань цієї форми можна формувати так: виберіть варіант правильної відповіді: Завдання студента – вибрати правильний варіант відповіді, використовуючи знання, отримані під час вивчення навчальної дисципліни. Зміст ТЗ повинен бути таким, щоб для вибору правильної відповіді було достатньо пригадати і застосувати лише почуте на заняттях і прочитане в рекомендованій для вивчення літературі.

Тестові завдання на встановлення відповідності – це завдання, де елементи однієї множини потрібно поставити у відповідність до елементів іншої множини. Такі завдання ефективні для самоконтролю і поточного контролю знань. За їх допомогою перевіряють так звані асоціативні знання, тобто знання про зв'язок форми і змісту, суті і явища, про співвідношення між різними об'єктами, властивостями, законами. Студент повинен скласти відповідь з елементів списку лівої і відповідних їм елементів правої колонки.

Інструкцію до завдань цієї форми можна формувати так: встановіть відповідність: Елементи лівої колонки нумеруються числами, елементи правої – прописними буквами (або навпаки). На кожний елемент з лівого боку повинен знайтися принаймні один елемент правої колонки, а кожному елементу правої колонки повинен відповідати тільки один елемент лівої. Кількість елементів у правому стовпці, як правило, більша від кількості елементів у лівому. Всі завдання необхідно розташовувати на одній сторінці, не допускаючи перенесення окремих елементів. Студент записує відповіді буквами з правого стовпця у відповідних пропусках поряд з номерами.

Тестові завдання на встановлення правильної послідовності – це складніший різновид, під час виконання якого студент формує відповідь із запропонованої неврегульованої послідовності слів. Тестові завдання на встановлення правильної послідовності застосовують для перевірки знань послідовності певних дій, алгоритмів виконання, подій у часі, а також

визначень і понять тощо. Вони допомагають формувати у студентів алгоритмічні мислення, знання і вміння. Завдання цієї форми можуть використовуватися як засіб контролю знань і вмінь, а також як засіб навчання.

Інструкцію до завдань цієї форми можна формувати так: упорядкуйте: або встановіть правильну послідовність: у відведених для відповіді місцях студент повинен вписати номери елементів у правильній послідовності.

Тести для самоперевірки та контролю знань

1. Педагогічна психологія виникла:

- а) на початку XIX ст.
- б) у другій половині XIX ст.
- в) в середині XIX в.
- г) на початку XX ст.

2. Термін «педагогічна психологія» був запропонований:

- а) К. Д. Ушинським
- в) П. П. Блонським
- б) П. Ф. Каптеревим
- г) Дж. Дьюї

3. Емпіричні знання – це :

- а) планомірна система дій, яка передбачає їх обов'язкове та послідовне виконання;
- б) сукупність відомостей про певні явища навколишньої дійсності, які є результатом повсякденного досвіду;
- в) основний інформаційний масив, який необхідно засвоїти.
- г) наукове знання про закони природи, суспільства, мислення.

4. Тест – це:

- а) система завдань, призначених для встановлення освітнього (кваліфікаційного) рівня особи.
- б) конкретно визначені вправи, тексти, задачі і т. ін. для опрацювання вдома.

- в) наперед визначений, запланований для виконання обсяг роботи, справа і т. ін.
 - г) впорядкований за змістом і формою набір запитань і висловлювань, спрямованих на розкриття змісту проблеми.
5. Які із методів дослідження педагогічної психології не існують:
- а) емпіричні
 - б) організаційні
 - в) методи інтерпретацій
 - г) *опитувальний*
6. Який із методів педагогічної психології відноситься до основних?
- а) порівняльний
 - б) комплексний
 - в) *експеримент*
 - г) біографічний
7. Спостереження – це:
- а) *фіксація даних за заздалегідь продуманим планом без активного втручання спостерігача в перебіг подій.*
 - б) процес організації спільної активної діяльності педагога і учнів з метою зміни моральних, соціально-психологічних характеристик школярів.
 - в) процес, який ґрунтується на самоспостереженні, самоаналізі та самооцінюванні особистості;
 - г) система створення нових відношень між предметами і їх застосуванням;
8. Становлення педагогічної психології пов'язане з розвитком:
- а) філософії
 - б) *педології*
 - в) медицини
 - г) психології
9. Завершіть твердження: «Сутність педології як психолого-

педагогічного напрямку полягає у...».

а) ...тестовій психодіагностиці»;

б) ...розвивальному навчанні»;

в) *...комплексному вивченні дитини, на основі вимірів якого визначають особливості її поведінки з метою діагностувати розвиток»;*

г) ...теоретичному осмисленні освітнього процесу».

10. Назвіть найскладніші типи тестів

а) тести відкритої форми

б) *тести на встановлення правильної послідовності*

в) тести закритої форми

г) тест на встановлення відповідності

Висновки до 2 розділу

Педагогічна психологія – галузь психології, яка вивчає закономірності психічної діяльності людини у процесі розвитку і саморозвитку, виховання і самовиховання, навчання і самонавчання.

Основними завданнями сучасної педагогічної психології є:

1. Розкриття механізмів та закономірностей впливу на інтелектуальний і особистісний розвиток.
2. Виявлення взаємодії між рівнем розумового розвитку і формами та методами навчального і виховного впливу.
3. Виявлення особливостей організації та управління навчанням і вихованням.
4. Вивчення психологічних основ діяльності педагога.
5. Визначення закономірностей, умов та критеріїв засвоєння знань.
6. Розробка психологічних основ удосконалення навчально-виховного процесу на усіх рівнях.

Педагогічну психологію можна поділити на три основних етапи:

Перший етап – філософсько-педагогічний або етап загальнодидактичного розвитку психолого-педагогічних ідей, середина XVII ст. до середини XIX.

Другий етап – обґрунтування педагогічної психології як науки, 50 – 70-ті роки XIX ст.

Третій етап – експериментального й організаційного становлення, тривав з кінця 70-х років XIX ст. до 20 – 30-х років XX ст.

Педагогічна психологія має тісні міжпредметні зв'язки з такими психологічними дисциплінами, як психогенетика, філософія, соціальна психологія, педагогічна психологія і генетична психологія, або психологія розвитку.

Основні проблеми педагогічної психології:

1. Проблема сенситивного періоду;

2. Проблема зв'язку, який існує між педагогічним впливом на особистість та її психічним розвитком;
3. Проблема загального й вікового сполучення навчання у вихованні;
4. Проблема здійснення системного характеру розвитку дитини та комплексного педагогічного впливу;
5. Зв'язок дозрівання і навчання, задатків і здібностей, генотипової і середовищної зумовленості розвитку психологічних характеристик
6. Психологічна готовність особистості до свідомого виховання і навчання.
7. Проблема педагогічної занедбаності дитини
8. Проблема забезпечення індивідуалізації навчання

Педагогічну психологію поділяють на психологію виховання, яка вивчає закономірності активного й цілеспрямованого формування особистості, та психологію навчання, яка вивчає закономірності передавання й засвоювання знань, умінь і навичок.

В педагогічній психології існують такі методи як:

Організаційні методи – лонгітюдний метод, порівняльний метод, комплексний метод.

Емпіричні методи – спостереження, самоспостереження, експеримент, опитування, тестування, біографічний метод.

Методи обробки даних – кількісні методи, якісні методи.

Методи інтерпретації даних – генетичний аналіз, структурний аналіз.

В даній роботі використовувалися такі методи як:

Метод тестування, який допоможе визначити рівень знань та підготовки студента, та допоможе йому роботи власні висновки.

Другий метод – психологічний тренінг, який використовується для того, щоб проаналізувати та визначити вже відомі психологічні характеристики суб'єкта, використовуючи стандартизовані вправи.

Емпіричний метод, який є основний метод в педагогічній психології, включає в себе метод самоспостереження. Прикладом цього метода є

написання курсових, дипломних робіт, написання реферату, написання контрольних робіт та виконання презентацій.

Завдяки вже відомим методам та проблемам самостійної роботи, була складена система завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія». Система завдань включає в себе наступні завдання:

1. Психологічні тести – це інструмент навчання, завдяки якому студент може перевірити свої здібності, та завдяки отриманим результатам зможе організувати своє подальше навчання найбільш продуктивним чином. Використовувалися тести на увагу, пам'ять та сприйняття інформації.

2. Контрольні завдання – допоможуть учням закріпити поточні знання та робити обґрунтовані висновки. Для прикладу наведені контрольні питання відкритого типу.

3. Написання реферату – вид самостійної роботи, метою якого є закріплення і контроль знань та навичок, набутих студентами в процесі їх практичної діяльності.

4. Складання асоціативної картки – або mind map, допоміжний засіб під час навчання, який допомагає організувати думки та систематизувати ідеї.

5. Тестовий контроль знань – оцінювання, призначене для вимірювання знань, навичок, здібностей, студентів. Для прикладу наведені тестові завдання із вибором однієї правильної відповіді з дисципліни «Педагогічна психологія».

ВИСНОВКИ

Самостійна робота – це вид розумової діяльності, за якої студент самостійно (без сторонньої допомоги) опрацьовує практичне питання, тему, вирішує задачу або виконує завдання на основі знань, отриманих з підручників, книг, на лекціях, практичних або лабораторних заняттях.

Основними завданнями самостійної роботи студентів є:

1. Поглиблення і розширювання отриманих знань;
2. Систематизація і закріплення книжкових знань і практичних навичок;
3. Розвиток пізнавальних здібностей та активності студентів;
4. Розвиток дослідницьких навичок;
5. Формування здібностей до саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації.

Проблеми організації самостійної роботи різнобічно висвітлюються в працях А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря, В. Козакова, І. Лернера, О. Мороза, П. Підкасистого, В. Сластьоніна, Л. Спіріна, Л. Сущенко, М. Шкіля, О. Ярошенко, М. Дяченко та ін.

Аналізуючи досвід роботи зі студентами, особливо на перших та других курсах, можна виділити такі основні проблеми з організації ефективної самостійної роботи:

1. Невміння працювати самостійно: виділяти основне та другорядне, шукати додаткові джерела інформації, презентувати свою роботу.
2. Неусвідомленість змісту завдань, що пропонуються для самостійного вивчення та опрацювання;
3. Зниження чи відсутність мотивації самостійної навчальної діяльності;
4. Відсутність чіткого плану роботи з боку викладача (студента спочатку треба навчити самостійно працювати) та неорганізованість роботи (хаотичний характер) з боку студента;
5. Одноманітність та неефективність запропонованих завдань;

6. Недостатнє методичне забезпечення (відсутність методичних рекомендацій, посібників, списків основної та допоміжної літератури з запропонованої теми);

Студент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі. Найзручнішою і найдоступнішою формою здобуття вищої освіти є дистанційне навчання, як ідеальне рішення для тих, хто віддає перевагу сучасним інформаційним технологіям в освіті та цінує свій час.

Існують такі переваги дистанційного навчання: навчання на сучасному рівні, можливість вибору студентом індивідуального режиму роботи, підвищення професійної мотивації студентів, варіативність завдань.

На основі проблем самостійної роботи були визначені проблеми самостійної роботи в дистанційному навчанні, такі як:

1. Посилене незнання робочого плану, спричинене фізичною дистанцією викладача та студента;
2. Неможливість студентів порівнювати або конкурувати з іншими учнями;
3. Демотивація, спричинена відсутністю соціальної взаємодії (вчитель – студент або студент-студент).

Педагогічна психологія – галузь психології, яка вивчає закономірності психічної діяльності людини у процесі розвитку і саморозвитку, виховання і самовиховання, навчання і самонавчання.

Основними завданнями сучасної педагогічної психології є:

1. Розкриття механізмів та закономірностей впливу на інтелектуальний і особистісний розвиток.
2. Виявлення взаємодії між рівнем розумового розвитку і формами та методами навчального і виховного впливу.
3. Виявлення особливостей організації та управління навчанням і вихованням.
4. Вивчення психологічних основ діяльності педагога.
5. Визначення закономірностей, умов та критеріїв засвоєння знань.

6. Розробка психологічних основ удосконалення навчально-виховного процесу на усіх рівнях.

Педагогічна психологія має тісні міжпредметні зв'язки з такими психологічними дисциплінами, як психогенетика, філософія, соціальна психологія, педагогічна психологія і генетична психологія, або психологія розвитку.

Основні проблеми педагогічної психології:

1. Проблема сенситивного періоду;
2. Проблема зв'язку, який існує між педагогічним впливом на особистість та її психічним розвитком;
3. Проблема загального й вікового сполучення навчання у вихованні;
4. Проблема здійснення системного характеру розвитку дитини та комплексного педагогічного впливу;
5. Зв'язок дозрівання і навчання, задатків і здібностей, генотипової і середовищної зумовленості розвитку психологічних характеристик
6. Психологічна готовність особистості до свідомого виховання і навчання.
7. Проблема педагогічної занедбаності дитини
8. Проблема забезпечення індивідуалізації навчання

Педагогічну психологію поділяють на психологію виховання, яка вивчає закономірності активного й цілеспрямованого формування особистості, та психологію навчання, яка вивчає закономірності передавання й засвоювання знань, умінь і навичок.

В педагогічній психології існують такі методи як:

Організаційні методи – лонгітюдний метод, порівняльний метод, комплексний метод.

Емпіричні методи – спостереження, самоспостереження, експеримент, опитування, тестування, біографічний метод.

Методи обробки даних – кількісні методи, якісні методи.

Методи інтерпретації даних – генетичний аналіз, структурний аналіз.

В даній роботі використовувалися такі методи як:

Метод тестування, який допоможе визначити рівень знань та підготовки студента, та допоможе йому роботи власні висновки.

Другий метод – психологічний тренінг, який використовується для того, щоб проаналізувати та визначити вже відомі психологічні характеристики суб'єкта, використовуючи стандартизовані вправи.

Емпіричний метод, який є основний метод в педагогічній психології, включає в себе метод самоспостереження. Прикладом цього метода є написання курсових, дипломних робіт, написання реферату, написання контрольних робіт та виконання презентацій.

Завдяки вже відомим методам та проблемам самостійної роботи, була складена система завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія». Система завдань включає в себе наступні завдання:

1. Психологічні тести – це інструмент навчання, завдяки якому студент може перевірити свої здібності, та завдяки отриманим результатам зможе організувати своє подальше навчання найбільш продуктивним чином. Використовувалися тести на увагу, пам'ять та сприйняття інформації.

2. Контрольні завдання – допоможуть учням закріпити поточні знання та робити обґрунтовані висновки. Для прикладу наведені контрольні питання відкритого типу.

3. Написання реферату – вид самостійної роботи, метою якого є закріплення і контроль знань та навичок, набутих студентами в процесі їх практичної діяльності.

4. Складання асоціативної картки – або mind map, допоміжний засіб під час навчання, який допомагає організувати думки та систематизувати ідеї.

5. Тестовий контроль знань – оцінювання, призначене для вимірювання знань, навичок, здібностей, студентів. Для прикладу наведені тестові завдання із вибором однієї правильної відповіді з дисципліни «Педагогічна психологія».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ажнюк Б.М. Українські власні назви (антропоніми і топоніми) в англійському написанні. Київ: Мовознавство, 1993. 15 с.
2. Азимов Э.Г., Щукин А.Н. Новый словарь методических терминов и понятий (теория и практика обучения языкам). Москва: Икар, 2009. 448 с.
3. Архангельский С.И. Учебный процесс в высшей школе, его закономерные основы и методы: учеб. пособие. Москва: Высш. шк., 1980. 368 с.
4. Асмолов А.Г. Культурно-историческая психология и конструирование миров. М.: Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. 768 с.
5. Бабенко О. М. Міждисциплінарні курси за вибором у профільних класах старшої школи *Педагогічні науки: збірник 17 наукових праць. Суми: Сум ДПУ ім. А. С. Макаренка*, 2006. 152–159 с.
6. Бархаев Б. П. Педагогическая психология: учеб. пособие для вузов по направлению и специальностям психологии. Питербург, 2009. 257 с.
7. Бархударов Л.С. Язык и перевод - Москва: Международные отношения, 1975. 238 с.
8. Бім-Бад Б.М. Педагогічний енциклопедичний словник. Москва, 2002. 528 с.
9. Бовтенко М.А Информационно-коммуникационные технологии в обучении : учеб. Пособие. Новосибирск, Изд-во НГТУ, 2011. 92 с.
10. Бойко Н. І. Організація самостійної роботи студентів вищих навчальних закладів в умовах застосування інформаційно-комунікаційних технологій: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04. Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. Київ, 2008. 23 с.
11. Бондар В.І. Дидактика: ефективні технології навчання студентів. Київ: Вересень, 1996. 129с.
12. Букарева М.М. Интенсификация самостоятельной внеаудиторной учебной деятельности студентов с использованием ТСО при формировании

- профессиональных умений переводчика. Дисс.канд.пед.наук. Москва,1986. 293с.
13. Бурденюк Г.М. Управление самостоятельной учебной деятельностью при обучении иностранным языкам. Дисс. доктора пед.наук. Кишинев, 1992. 450с.
 14. Буряк В.Г. Самостійна робота як системо утворюючий елемент навчальної діяльності студентів. Київ: Вища школа, 2008. 10–24 с.
 15. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Академія наук України, 2010. Т. 10. 784 с.
 16. Виссон Линн. Синхронный перевод с русского на английский: Приемы. Навыки. Пособия. Москва: «Р.Валент», 1999. 272 с.
 17. Вітвицька С.С. Основи з педагогіки вищої школи. Підручник за модульно-рейтинговою системою навчання. – 2-ге вид. Київ: Центр учбової літератури, 2011. 384 с.
 18. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1983. 139 с.
 19. Гиляревский Р.С., Иностранные имена и названия в русском тексте. Москва: Высшая школа, 1985. 303 с.
 20. Головин Б.Н., Березин Ф.М. Общее языкознание. Москва: Просвещение, 1979. 29с.
 21. Гончаренко І. Б. Правове регулювання дистанційного навчання у вищих навчальних закладах МВС України. Харків: Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2015. 95–111 с.
 22. Гризун Л. Є. Дидактичні особливості сучасного комп'ютерного підручника. Засоби навчальної та науково-дослідної роботи. Харків, 2000. 59 с.
 23. Гурська О.В. Основні аспекти та проблеми організації самостійної роботи студентів ВНЗ. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Педагогіка А. С. Макаренка в полікультурному освітньому просторі», присвяченої 125-й річниці з дня народження А.С. Макаренка.* Полтава, 2013. 221 с.

24. Гусейнова Н.О. Самотність як суб'єктивне переживання. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Херсон: Психологічні науки. 2013. 17–19 с.*
25. Дайри Н.Г. О сущности самостоятельной работы: *Народное образование. Москва: Просвещение. 1963. 29–34 с.*
26. Дайри Н.Г. Развивающее обучение. Каким ему быть? *Народное образование. Москва: Просвещение. 1987. 59–67 с.*
27. Дистервег А. Избранные педагогические сочинения. Москва: Учпедгиз. 1956. 374 с.
28. Драч І.І. Самостійна робота студентів вищих навчальних закладів як важливий елемент сучасної підготовки фахівців. *Нові технології навчання: наук.-метод. збірник. Київ: Наук.-метод. центр вищої освіти, 2004. 86 – 90 с.*
29. Евдокимова М.Г. Система обучения иностранным языкам на основе информационно-коммуникационной технологии (технический вуз, английский язык). Дисс.доктора.пед.наук. Москва, 2007. 466 с.
30. Еременко Н.В. Мотивация как важный элемент успеха при изучении иностранного языка. *Психология обучения. Казань 2000. 19–21с.*
31. Есипов Б. П. Самостоятельная работа учащихся на уроках. УЧПЕДГИЗ 1961. 78с.
32. Железнякова Г.А. Обучающая компьютерная программа как средство организации самостоятельной работы студентов. Улан-Уде, 2005. 92с.
33. Журавська Л. М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ. Освіта та управління. Тернопіль. 1999. 22 с.
34. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учеб. для студентов вузов, обучающихся по пед. и психол. направлениям и спец. 2. изд., доп., испр. и перераб. Москва: Логос, 1999. 382 с.
35. Зорівчак Р.П. Фразеологічна одиниця як перекладознавча категорія. – Львів: Вища школа, 1983. 176 с.
36. Каптерев П.Ф. Педагогическая психология. Изд. 3-е, перераб. и доп. СПб.: Земля, 1914. 489 с.

37. Козаков В. А. Самостоятельная работа студентов и ее информационно методическое обеспечение : учебн. пособ. Київ: Вища школа, 1990. 65 с.
38. Кудрянт З.Н. Система освіти в Україні Педагогіка Навч. Посібник. – Одеса: ПДПУ, 2001. 55-56 с.
39. Ландэ Д. В. Поиск знаний в интернет. Профессиональная работа – Москва: Издательский дом «Вильямс», 2005. 72 с.
40. Лернер И.Я. Дидактические основы методов обучения : монография – Москва : Педагогика, 1981. 186 с.
41. Луговий В.І, Ярошенко О.Г. Концептуально-методологічні основи проектування методів і засобів діагностики освітніх результатів у вищих навчальних закладах: монографія. Київ: Педагогічна думка, 2014. 234 с.
42. Микельсон Р.М. Развитие народного образования и педагогические мысли в Латвийской ССР (1940-1965) Москва , 1940. 96 с.
43. Мороз О.Г., Яшанов С.М. Умови ефективності організації самостійної роботи студентів. Наукове проектування інноваційних та альтернативних систем вищої освіти: Збірка матеріалів до Всеукр. наук.-практ. конф., 11–12 травня 2000 р. Тернопіль: Економічна думка, 2000. 161–163 с.
44. Назарова О.Л. Модель самообразовательной деятельности студентов. Магнитогорск. 1998. 15–18 с.
45. Низамов Р.А. Дидактические основы активизации учебной деятельности студентов. Ред. Н.К. Гончаров. Казань: Издательство Казанского университета. 1975. 304 с.
46. Підкасистий П.І. Організація Навчально-пізнавальної діяльності студентів. Москва: видання педагогічне товариство. 2005. 112 с.
47. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України від 02,06,93 №161//Збірник нормативних актів України щодо організації навчально-виховного процесу у вищому навчальному закладі. Київ: УАЗТ, 2003. Вип.1
48. Рогова Г.В., Рабинович Ф.М., Сахарова Т.Е. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. Москва: Просвещение, 1991. 287 с.

49. Семенова А.В. Організація та управління творчою діяльністю старшокласників на уроках природничо-математичного циклу. Навчальний посібник для студентів педагогічних закладів освіти та вчителів природничо-математичного циклу загальноосвітніх шкіл. Одеса: Друк. 2001. 207 с.
50. Сергєєнкова О.П, Столярчук О. А, Коханова О.П Вікова психологія: навч. посібник – Київ : Центр учбової літератури, 2012. 154 с.
51. Сикорский Ю.С. Элементы теории эллиптических функций. Москва: Литература и монография, 1879. 368 с.
52. Спіріна Т. П. Формування професійної культури майбутніх соціальних педагогів у навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: *Теорія і методика професійної освіти*, Житомир, 2009. 19 с.
53. Ушинский К.Д Человек как предмет воспитания. Опыт педагогической антропологии. Т. 2. Изд. 11-е. М. СПб 1905. 460 с.
54. Фіцула М.М. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. – 2-ге вид., доп. – Київ : Академвидав, 2010. 456 с.
55. Ярмаченко М.Д. Педагогіка: навч. посібник – Київ: Знання, 1995. 93с.
56. Broad, J. Interpretations of independent learning in further education. *Journal of Further and Higher Education*, 30(2), 119–143.
57. Curtis J. Bonk, Charles R. Graham THE HANDBOOK OF BLENDED LEARNING: Global Perspectives. John Wiley & Sons, 2012. 56 p.
58. Diesterweg A. A. Sequence of educational influences. Harvard University Press, 1935 105 p.
59. Hartley, P., Woods, A. and Pill, M. (eds). (2005). *Enhancing Teaching in Higher Education. New Approaches for Improving Student Learning*. Oxford: Routledge, 196 p.
60. Henderson, E.. S. and Nathenson, M. B. *Independent learning in higher education*. Englewood Cliffs. New Jersey: Educational Technology Publications. 1984. 56 p.
61. Meumann E. *The Psychology of Learning: An Experimental Investigation of the Economy and Technique of Memory* Appleton, 1913. 122 p.

62. Moore, M. G. Toward a theory of independent learning and teaching. *The Journal of Higher Education*, 1973. 20 p.
63. Soliyeva M. Main components of organizing independent work of students. 2017. 93 p.
64. Song, L. and Hill, J. R. A Conceptual Model for Understanding Self-Directed Learning in Online Environments. *Journal of Interactive Online Learning*. 2015. 21 p.
65. Thomas, L., Hockings, C., Ottaway, J. and Jones, R. Independent learning: Student perspectives and experiences Final report to the Higher Education Academy, York 2007. 27 p.
66. Massive Open Online Courses, 2008. веб-сайт. URL: <https://www.my-mooc.com/ru/> (дата звернення: 20.11.2020).
67. Oxford English Dictionary веб-сайт. URL: <https://www.oed.com/> (дата звернення: 15.10.2020).
68. The Open University. United Kingdom, 1969. веб-сайт. URL: <http://www.openuniversity.edu/> (дата звернення: 20.11.2020).
69. The United States Distance Learning Association Dr. Reggie Smith III. веб-сайт. URL: <https://usdla.org/> (дата звернення: 19.11.2020).
70. Платформа масових відкритих онлайн-курсів Prometheus, Київ. 2014. веб-сайт. URL: <https://prometheus.org.ua/> (дата звернення: 20.11.2020).

ДОДАТОК

ДОДАТОК А

Тест на сприйняття інформації

№	Твердження	+ \ -
1	Люблю спостерігати за хмарами і зірками	
2	Часто наспівую собі під ніс	
3	Не визнаю незручну моду	
4	Обожнюю ходити в сауну	
5	В автомобілі для мене важливий його колір	
6	Дізнаюся по кроках, хто увійшов до кімнати	
7	Мене розважає копіювати чийсь діалект	
8	Багато часу приділяю своїй зовнішності	
9	Дуже люблю масаж	
10	Коли є час, люблю розглядати людей	
11	Погано себе почуваю, коли довго не ходжу пішки	
12	Розглядаючи якийсь одяг в магазині, я переконаний, що мені він пасує	
13	Коли слухаю стару мелодію, згадую минуле	
14	Часто читаю під час їжі	
15	Дуже часто говорю по телефону	
16	Я вважаю, що у мене є схильність до повноти	
17	Віддаю перевагу прослуховуванню книги, ніж самостійного прочитання	
18	Після складного дня моє тіло знаходиться в напрузі	
19	Із задоволенням і дуже багато фотографую	
20	Довго пам'ятаю, що мені сказали друзі і знайомі	

21	З легкістю віддаю гроші за квіти, тому що вони прикрашають життя	
22	Увечері люблю приймати гарячу ванну	
23	Намагаюся записувати свої справи	
24	Часто розмовляю сам з собою	
25	Після тривалої поїздки в машині довго приходжу до тями	
26	За тембром голосу я можу багато чого довідатися про людину	
27	Дуже часто оцінюю людей за манерою одягатися	
28	Люблю потягнутися, розправити плечі, розім'ятися під час роботи	
29	Занадто жорстке або м'яке ліжко мука для мене	
30	Мені нелегко знайти зручне взуття	
31	Дуже люблю ходити в кіно	
32	Можу впізнати людину навіть через багато років	
33	Люблю ходити під дощем, коли краплі постукують по парасольці	
34	Вмію слухати те, що мені говорять	
35	Люблю танцювати, а у вільний час ще й займаюся спортом	
36	Коли чую стукіт годин, не можу заснути	
37	У мене якісна стерео система	
38	Коли чую музику, починаю відбивати такт ногою або пальцями	
39	На відпочинку не люблю оглядати пам'ятки архітектури	
40	Не люблю безлад	
41	Не люблю штучних тканин	

42	Вважаю, що атмосфера вдома залежить від освітлення	
43	Люблю ходити на концерти	
44	Рукостискання багато що може розповісти про людину	
45	Із задоволенням відвітую музеї і виставки	
46	Серйозна дискусія це захоплююче заняття	
47	Дотик може розповісти набагато більше слів	
48	В шумі не можу зосередитися	

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 91 с., 70 джерел.

Об'єкт дослідження: організація самостійної роботи студентів.

Мета роботи: описати особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія».

Реалізація цієї мети потребує вирішення наступних задач:

проаналізувати наукові точки зору з питання організації самостійної роботи студентів закладів вищої освіти; описати основні проблеми організації самостійної роботи у дистанційному навчанні; розробити систему завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія».

Методи дослідження: аналіз наукової літератури, порівняльний метод, метод самоаналізу.

У теоретичній частині розглядаються визначення самостійної роботи та її роль в навчальному процесі, види самостійної роботи та організація самостійної роботи у вищих закладах закордоном.

У практичній частині представлена система завдань для організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Педагогічна психологія».

Наукова новизна роботи полягає в тому, що було описано специфіку організації самостійної роботи з дисципліни «Педагогічна психологія» здобувачів вищої освіти бакалаврського рівня відповідно до забезпечення принципів індивідуалізації навчання.

Практичне значення роботи полягає що отримані результати та розроблені підходи до організації самостійної роботи здобувачів освіти можуть бути використані при вивченні дисциплін «Педагогічна психологія» та «Педагогічна майстерність викладача іноземних мов», а також при розробці навчальних посібників та методичних вказівок із названих дисциплін, зокрема в умовах дистанційного та змішаного форматів навчання.

Ключові слова: САМОСТІЙНА РОБОТА, ПЕДАГОГІЧНА ПСИХОЛОГІЯ, ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ, ЗМІШАНЕ НАВЧАННЯ.

SUMMARY

Diploma paper: 91 p., 70 sources.

The object of the research: organization of independent work of students.

The subject of the research: peculiarities of independent work of students in the discipline "Pedagogical Psychology".

The aim of the research to describe the peculiarities of the organization of independent work of students in the discipline "Pedagogical Psychology".

Tasks of the research: to analyze scientific points of view on the organization of independent work of students of higher education institutions, to describe the main problems of organizing independent work in distance learning, to develop a system of tasks for the organization of independent work of students in the discipline "Pedagogical Psychology".

Methods of the research: analysis of scientific literature, comparative method, introspection method.

The theoretical section presents the definition of independent work and its role in the educational process, types of independent work and the organization of independent work in higher education institutions abroad.

The practical section presents a system of tasks for the organization of independent work of students in the discipline "Pedagogical Psychology".

The novelty of the diploma research describes the specifics of the organization of independent work in the discipline "Pedagogical Psychology" for students pursuing a bachelor's degree.

This work provides practical value to not only students but also teachers in the discipline "Pedagogical Psychology" and "Pedagogical skills of foreign language teachers". Additional applications include the development of workbooks and methodological recommendations, especially in distance and blended learning.

Key words: INDEPENDENT WORK, PEDAGOGICAL PSYCHOLOGY, DISTANCE LEARNING, BLENDED LEARNING.